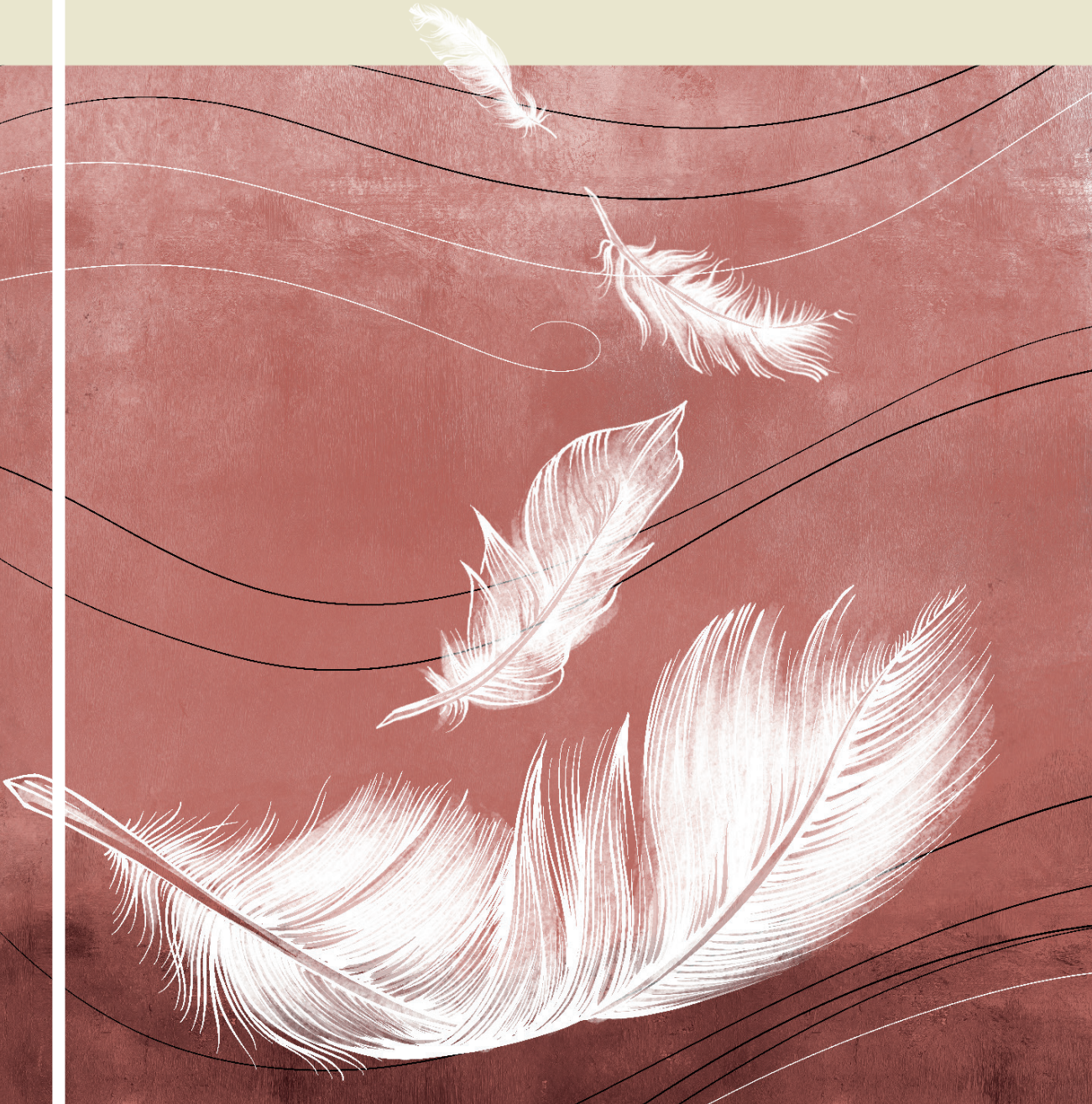

Geçerken

GÜZEL BİR İZ BIRAKMAK İÇİN

EKİM 2022 • SAYI: 25

**BÜTÜN ÇAĞLARDAN YAPILI BİR AN
NASIL YAŞANIR ONA UĞRAŞIYORUZ** ”

Nakkaş Hasan Paşa. Hayatının ilk zamanlarına dair detaylı bilgiler olmamakla birlikte Enderun'da yetiştiği bilinmektedir. Çeşitli devlet kademelerinde görev almıştır. Sultan III. Murat ve Sultan III. Mehmet dönemlerinde minyatür, tezhip ve nakkaşlık alanında eğitim görmüş ve ünlü nakkaşlar arasına girmiştir. Nakkaş Hasan Paşa'nın tasvir sanatındaki yeteneğinden ilk bahseden kişi saray şehnamecisi Talikizade Mehmet Suphi'dir. Talikizade, *Eğri Fethi Tarihi* adlı eserinde onun minyatür ustası Bihzad'a benzediğinden, heybetli bir pehlivan çizse görenlerin güçlerini kaybedip korkudan sırtüstü düşeceklerinden, Güneş çizse görenlerin sıcaklık hissedeceklerinden, çimen çizse tazelik vereceğinden, gülistan çizse onu gören bülbülün feryat edeceğinden bahseder. Nakkaş Hasan Paşa aşağıdaki eserinde Talikizade'yi, kâtibini ve musavvirini nakkaşhanede çalışırken tasvir etmiştir. Nakkaş Hasan Paşa'nın resimdeki üç kişiden hangisi olduğu önündeki kâğıda resim yapmasından anlaşılmaktadır. Hazırladığı I. Ahmet'in tezhipli bir tuğrası onun aynı zamanda çok yetenekli bir müzehhip olduğunu göstermektedir. Ahmet Şemsettin Karahisari Mushaf-ı Şerif'inin tezhipleri ona bu alanda ün kazandıran diğer çalışmaları arasındadır.

geçerken

Ekim 2022 - Sayı: 25
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Fatih Kurt

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet Bulut

Yayın Koordinatörleri
Hilal Koç Hancı
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Görsel Koordinatör
Eyüp Can Çağlar

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur

Grafik Tasarım
AREN Tanıtım

Kapak Resmi
Cemile Ağaç Yıldırım

Kapak Sözü
Osman Konuk

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşleri
Tel: (0312) 295 71 96 - 97
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr
Online Abonelik: yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abonelik Şartları
Yurt İçi Yıllık: 96 TL
Yurt Dışı Yıllık:
ABD için 67 ABD Doları - AB Ülkeleri için 43 EURO
Avustralya için 114 Avustralya Doları
İsviçre için 45 İsviçre Frangı
Abone kaydı için ücretin Döner Sermaye Daire Başkanlığı'nın T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57 no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile aboneliğin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir mektubun, "Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye Daire Başkanlığı, Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara" adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
21.09.2022

Baskı
Çağlayan Basım Yayın Dağıtım
Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Sarıç Yolu No: 7 Gaziemir/İzmir
Tel: 0 232 274 22 15

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / GÜVEN ADIGÜZEL
MEVSİMSİZ, KÜLTÜRLERARASI, POLİTİK;
MUZ AĞACININ ÇİĞLİKLERİ

5 / EMİNE ECRAN ÇELİKSU
HAYAT KAÇKINI

8 / ORHAN GAZİ GÖKÇE
UYGUN ADIM HAYATA KARŞI UYUMSUZLUĞA BİR ÖVGÜ

10 / HÜSEYİN AKIN
SİZ DE ŞAIR MİSİNİZ?

14 / SELMA MAŞLAK
BALZAC BİR DİLEK TUTAR VE...

16 / MUSTAFA IRMAKLI
PEYGAMBERİMİZİN İNSANA VERDİĞİ DEĞER

18 / ABDURRAHMAN ALKAN
TERZİ

20 / CEMİLE AĞAÇ YILDIRIM
BİR YAZI BİR ÇİZİ

21 / OSMAN KONUK İLE SÖYLEŞİ
"BENCE MODERN SANATIN/ŞİİRİN UZLAŞILMIŞ
YANILSAMALARINDAN BİRİ DE SANATÇI/ÖZNE DENİLEN
AYRIKSI BİR VAROLUŞ OLDUĞU VE ONLARA ÖZEL İMTİYAZLAR,
DOKUNULMAZLIKLAR TANINMASI GEREKTİĞİ ANLAYIŞI."

26 / ALİ IŞIK
BİR FİLM SETİ; KİGALİ

29 / SEGHAH GÜMÜŞ
ÜÇ TAVSİYE

30 / HİLAL KOÇ HANCI
HAYATIMIN TARZI MI?

32 / MESCİD-İ NEBEVİ
SİZDEKİ KARŞILIĞI

34 / CANAN OLPAK KOÇ
BÖYLE İDİLER YAŞARKEN:
CAHİT SITKI TARANCI

37 / MUSTAFA MERTER
AYAKÜSTÜ SORULAR

38 / MEVLÜT UYANIK
KENDİ KENDİNE FELSEFE:
CEVAPLARI ARANAN SORULAR VE HAY B. YAKZAN

41 / FATMA TÜRK
BAŞKA SESLER: HASAT TÜRKÜSÜ

42 / AHMET MELİH KARAUĞUZ
DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜN DEĞİŞTİREMEYECEĞİ ŞEYLER

44 / MUSTAFA ÜNVERDİ
İBRAHİMÎ BİR TESLİMİYETTE,
MUHAMMEDÎ BİR AHLAKTADIR İMANIN TADI...

46 / FADİM ÖZER KASAY
İNSANA VE YAŞAMA DAİR BİR BAHÇE

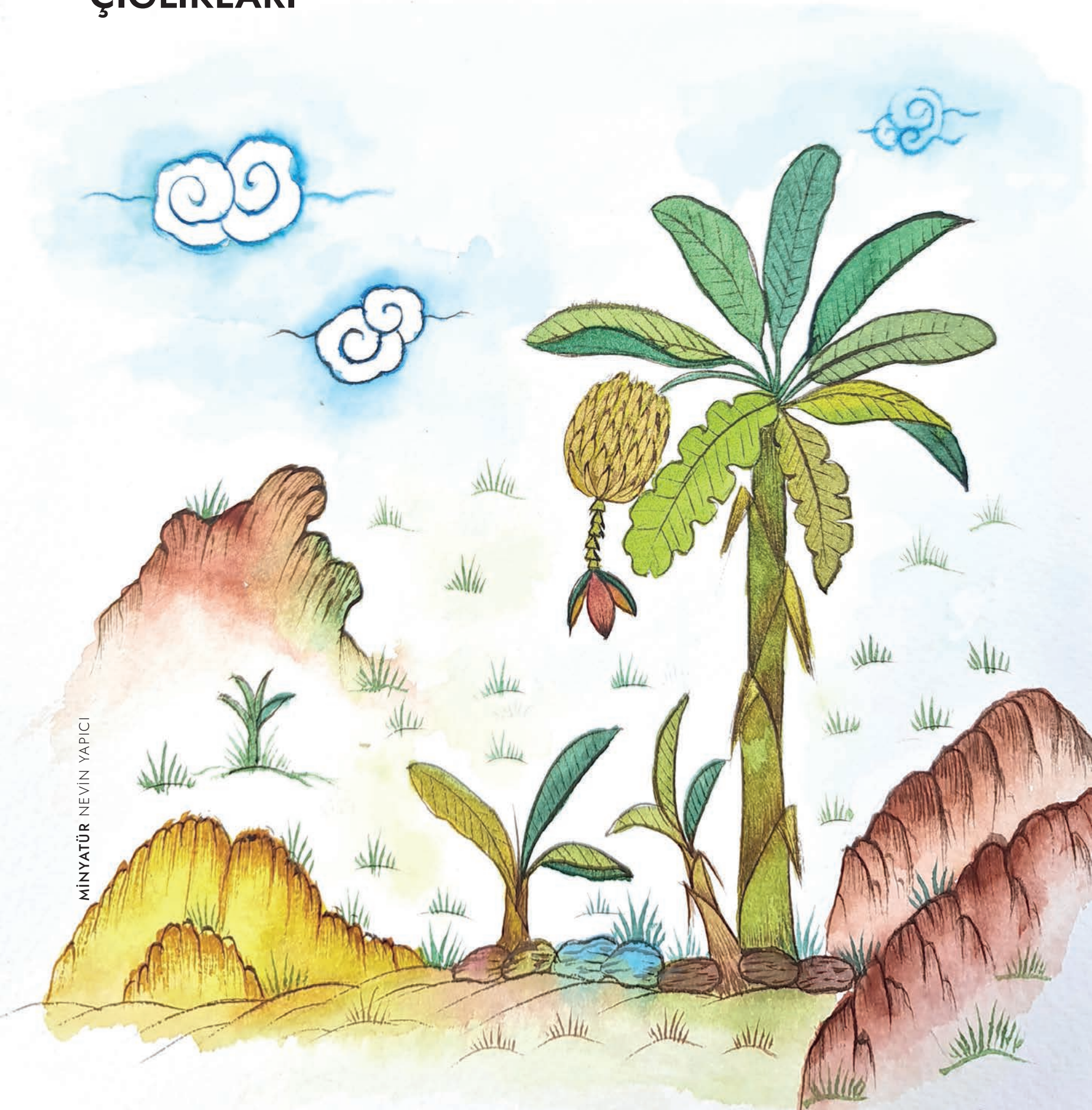
48 / FATMA ÜNSAL
SÖYLENE SÖYLENE DEĞİŞMİŞ

MEVSİMSİZ, KÜLTÜRLERARASI, POLİTİK; MUZ AĞACININ ÇİĞLİKLARI

GÜVEN ADIGÜZEL

Döngü devam eder, doğuran ölür,
doğan büyür. ”

MİNYATÜR NEVİN YAPICI

Çocukluk yıllarımızın “doya doya” yemeyi arzuladığımız o en değerli meyvesi. Altın sarısı, altın gibi kıymetli. Sınıflar arasının sarı sınırı. Ulaşılmaz, uzak ve pahalı. Hastane ziyaretlerinin hediyesi ya da özel gecelerde kurulan hususi sofraların başmısafiri. Yerli Malı Haftası’nın yerlisi. Tabii bugün muz için böylesi bir uzaklıktan söz etmek pek mümkün değil. Aramızdaki mesafe kapandı. Daha yakın artık bize, daha sık görüşüyoruz şimdilerde. Baskın kokusu/keskin aromasıyla dâhil olduğu her şeyi güzelleştiriyor mesela ve varlığı statü sembolü olmaktan çıksa da arzu nesnesi olmaya devam ediyor hâlâ.

Ortak bir damak zevkine hitap eden tadı, yetiştirmekteki kolaylığı, ekonomik değeri sebebiyle yaygın bir kültürel dolaşım ağına sahip oluşu ve rahat ulaşılabilirliğiyle; dünyanın aynı paydada bulunduğu, birçok farklı kültürün benimsediği, girdiği her coğrafyada kalıcı izler bırakan yerleşik bir besin kaynağının hikâyesini konuşuyoruz burada aslında; muzun hikâyesini. Bahse konu bütün bu hususiyetleriyle birlikte omuzlarına takılan o dünyanın ortak meyvesi unvanının anlamına da ulaştırıyor bu hikâye bizi. Kolektif gastronomik hafızanın tatlı meyvesi namıyla anılan, zahmetsizce soyulan kabuğunun altındaki tatlı sarı etiyle her sofrada yer bulan, kültürlerarası, mevsimsiz, genel kabul görmüş evrensel bir meyveden bahsettiğimizde, nihayetinde hikâyesinin ardındaki o uzun

tarihsel yolculuğu dışarda bırakarak konuşmak çok anlamlı olmayacaktır. Keşfedilmesinden kültüre alınmasına, türlerinin ayırt edilmesinden bugün dalından koparıldıktan sonra pişirmeden doğrudan yenen klasik sarı renkli çeşidinin bulunmasına kadar geçen, acıdan tatlıya doğru evrilmiş bir serüven bu. Muz bitkisinin, meyvesini tatlı bir yemiş hâline getiren 7 bin yıllık kültürel yolculuğundaki duraklar, Güneydoğu Asya’dan Pasifik Adaları’na, Kuzey Afrika ve Antik Roma’ya kadar uzanıyor. Uzun bir yoldan, geniş bir hattan, uzak-yakın coğrafyalardan geçerek yerini bulmaya azmetmiş sanki. Ulaştığı hiçbir yer’i yadırgamadan üstelik.

Muz, “Musa acuminata”nın meyvesidir. Kabuğunda komedi, endüstrisinde acı, dış görünüşünde arzu, etinde bal. Her coğrafyanın yerlisi, dört mevsimin çiçeği, çocukluk sevinci, yoksul bifteği, Hint inciri. Kolesterol­süz cennet ikramı. Her hâliyle insanoğluna bahşedilmiş; doyurucu, enerji verici, besleyici bir vitamin deposu. Yemesi, soyması, saklanması, ulaşması kolay. Çekirdeği etinde saklı, tadı ballı, besin değeri yüksek. Büyük İskender’in MÖ 323’teki Asya seferi sonrasında Avrupa’ya taşıdığı, rengi, lezzeti ve kokusuyla ikonlaşan muzun klasik sofralık sarı türünün tarihinin o kadar eski olmadığını biliyoruz. Jean François Pajot adlı, tropikal bitkilere meraklı bir Jamaikalının, pişirilerek yenebilen mavi muzun üretimini yaptığı sırada bahçesinde

tesadüfen rastladığı sarı renkli yeni bir türü keşfetmesiyle (1836) birlikte insanlık tarihine dâhil olmuş bir meyvedir aslında. İhtimal ki güzel bir yanlıklık (mutasyon) neticesinde hayat bulmuştur yani. Antalya’ya 1870’te İskenderiye’den süs bitkisi olarak getirildikten epey sonra -ithal muzun yaygınlığı sebebiyle- üretimine başlanması, Türkiye’deki hikâyesini de bir hayli geciktirse de bugün gün­eyin tescilli incisi olmayı başardığını söyleyebiliriz.

Muz Cumhuriyetleri ve Diğer Meseleler

Hikâye böyle başlayacaktı. Evet, 1870 yılında Boston Limanı’na yanaşan bir geminin içinde Amerikalıların ilk kez tadacağı bir lezzet vardı. Beklenildiği gibi balık kasalarıyla değil, hevenkler (salkım) hâlindeki sarı muzlarla yüklü bu gemi, tarihin akışını çok sert bir şekilde değiştirecekti. Jamaika’dan getirilen ve büyük talep gören muzların ekonomik değeri, United Fruit Company’nin (UFC-Birleşik Meyve Şirketi) doğuşunu haber veriyordu. Artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı bir dönemi başlatan muz endüstrisinin gelişimi, Birleşik Devletler’in Latin Amerika’ya müdahalelerinin arkasındaki asıl sebep olarak gerekçeli kararını yazdırmıştı bile. Muz ticaretinde tekel hâline gelen, Orta Amerika’daki yerel halkın ahtapot lakabını taktığı Amerikalı şirket (UFC), kurduğu pazarın güvenliği için Kolombiya, Honduras ve Guate-

mala gibi ülkelerde, diktatörlük, rüşvet, istikrarsızlık, askerî darbe gibi en karanlık seçenekleri kullanarak hâkimiyet tesis etmeye çalışacaktı bundan sonra. Arkasında büyük acılar, devasa hasarlar bırakacak bir sömürü düzeni kuran United Fruit Company, muz plantasyonlarında kölelik şartlarıyla çalıştırdığı işçilerin isyanlarına kan ve barutla karşılık veriyordu.

Muzun bal tadına zehir katan bu olaylar, Guatemalalı Nobel ödüllü yazar M. Angel Asturias'ın "Muz Üçlemesi" serisiyle tarihe not düştüğü, Galeano'nun "bananization" dediği, Marquez'in *Yüzyıllık Yalnızlık*'ta "Yetkililerin açıkladığına göre, ölen yoktu. Muz Şirketi yağmurlar kesilinceye kadar çalışmalarına ara vermişti." cümlesiyle karşıladığı çok uzun bir geçmişe sahipti. Hatta Marquez'in hatıralarında muz katliamı hakkında daha ayrıntılı bir tasviri de vardı: "1928 yılında o gün, ordu bu meydana, Muz Şirketi'nin kayıtlarında asla doğrusunun yer almadığı sayıda insanı katletmişti. Gözlerimle görmüşçesine aşına olduğum bir olaydı; kendimi bildim bileli dedemden belki bin kez dinlemiştim. Asker grevdeki işçilerin bir alay çapulcudan ibaret olduklarını açıklayan bir bildiri okuyordu. Görevliler meydanı boşaltmaları için beş dakika süre verdikten sonra üç bin erkek, kadın ve çocuk kızgın güneş altında yerlerinden bile kımıldayamamışlardı; sonra ateş emri, tüfeklerin takırtısı, tükürdükleri akkor hâlindeki parıltı, paniğe kapılıp birbirini ezen kalabalığın mitralyözün yöntemli ve yorulmak bilmez makasıyla karış karış kesilerek giderek azalması..."

Amerikalı yazar O. Henry'nin kavramsallaştırdığı "Banana Republic" (Muz Cumhuriyeti), nihayetinde ekonomisi muz üretimine bağlı, dışa bağımlı, istikrarsız ülkeleri tanımla-

mak için kullanılan bir terimdi. O. Henry'nin kurgusal bir diktatörlük olan Anchuria'sı da elbette bir muz cumhuriyetiydi. United Fruit Company, otoriter yönetimleri destekleyerek kurduğu bu cumhuriyetlerin üstünde kanla ve ateşle yükseldi. Muz endüstrisi (UFC) isim değiştirerek, Chiquita (çikita) Brands adıyla karanlık yöntemlerini 20. yüzyıla taşıyarak, yeni cumhuriyetler aramaya devam edecekti. Dünyanın en tatlı meyvesinin ardında, son yüzyılın en acı hikâyeleri saklıydı aslında.

Banana Sells!

Muz, görsel açıdan zenginliği, güçlü bir ticari emtia olarak varışının sembolü olması ve nihayetinde daha geniş anlamda -politik tarihini de kapsayacak şekilde- bir arzu nesnesi hâline gelmesiyle ikonlaştırılmış bir meyvedir. Arkasındaki hikâyeye yaslanan bu ikonlaştırmanın zirvesine, Pop Art akımının öncüsü Andy Warhol'un, rock grubu "The Velvet Underground"un 1967 tarihli *The Velvet Underground & Nico* albümü için tasarladığı kapak çalışmasında, bir çıkartma kullanarak soyulabilen o koca muz resmini koymasıyla ulaşacaktı. Warhol'un müzikal muz, sanat tarihinin en popüler, en sansasyonel çalışmalarından biri olarak kayıtlara geçti.

Warhol'un bastığı muz kabuğunun izine mütevazı katkılar yapan İtalyan sanatçı Maurizio Cattelan'ın *Komedjen* adını verdiği, duvara bantlanmış hâlde duran bir muzun tasvirinden oluşan modern sanat çalışması, Miami Art Basel sanat fuarında 120 bin dolara satılmasıyla çok ses getirmiş, performans sanatçısı David Datuna bu eseri, sergilendiği duvardan sökerek yemesinin ardından yaptığı açıklamasıyla *Komedjen*'in etki alanını biraz daha genişletmişti: "Bu bir muz

değil. Bir kavram. Ben sadece sanatçının kavramını yedim. Sanırım tarihte ilk kez bir sanatçı bir başka sanatçının kavramını yedi." Cattelan'ın eserine verdiği ismi karşılayan bu ilginç olaylar silsilesi, biraz da muzun kendi politik hikâyesine yaslanan ikonik gücüyle ilgili elbette. Muz imgesi üzerinden kopan fırtınanın, meyvenin son yüzyıldaki maceralı yolculuğundan bağımsız olduğunu düşünmek zor.

Muzun hikâyesi de insana misal oluşu da bitmez. Muz plantasyonlarında çalışan kölelerin çılgınlıkları ile muz ağaçlarının çılgınlıkları yıllar içinde birbirine karışarak büyümüştür. Muz ağacının (aslında en büyük otsu bitki) meyve verirken (doğururken) çıkardığı sesleri/çılgınlıkları dinlemek için bir ağustos ayında muz bahçelerinde gezmelisiniz mutlaka. Muz ağacı çiçeklendikten sonra doğurduğu meyveyle birlikte ölür, hayat doğum yapan için son bulur ve kesilen gövdeyle yeni doğumlara yer açılır. Döngü devam eder, doğuran ölür, doğan büyür. Mircea Eliade'nin anlattığı bir Endonezya miti bu mesele hakkındadır: "Başlangıçta gök yeryüzüne çok yakındı ve yaratıcı, insanlara bir ipin ucunda armağanlar sarkıtıyordu. Bir gün bir taş sarkıttı. Ama atalar taş el sürmedi ve yaratıcılarına şöyle seslendiler: 'Bu taşla ne yapacağız? Bize başka bir şey ver.' Tanrı bu isteğe uydu; bir süre sonra onlara bir muz verdi, muzı sevinçle aldılar. Sonra atalar gökyüzünden şöyle diyen bir ses duydu: 'Muzu seçtiğiniz için hayatınız da onunki gibi olacak. Muz ağacı meyve verdiğinde, ana gövde (ebeveynler) ölür; bu yüzden siz de öleceksiniz ve sizin yerinizi çocuklarınız alacak. Taşı seçmiş olsaydınız, yaşamınız da bir taşınki gibi olacaktı, değişmez ve ölümsüz.'

HAYAT KAÇKINI

emine ecran çelıksu

ÇİZİM HACİRE BÜKÜM YILMAZ

Onlar henüz yolun başındaydılar, benimse hâlâ bir yolum yoktu. Ceketimi alıp çıktım. Yolu olmayan insan yürümez. Yürüyemez. Ne yapmalı? Oturmalı, yatmalı, sürünmeli ya da koşmalı. Koştum. Yolları, kime aitse onlara bıraktım. Nereye koşmalı? Dağlara koştum. Vadilere, ovalara, bayırlara, kırlara koştum. Yoruluncaya kadar, nefesim kesilinceye, mecalim tükeninceye kadar koştum. Koştum, düştüm, koştum, düştüm. Düştüm, düştüm, düştüm... Nihayet yoruldum ve durdum. Güneş batmaya karar verdiğinde bir vadiye amaçsızca bırakılmış bir bankın üzerine oturdum. Hayat Dede geldi yanıma. Evlat, dedi, madem yolunu yolsuz yürüme istersin, yolun açık olsun. Yol bilmesen de yordam bilesin, vazgeçme ki yurdunu bulasın, dedi ve gitti.

Hayat Dede, bizim köyün bilginidir. Köyün genç erkekleri on beş yaşına geldiklerinde ona teslim edilir. Eti senin kemiğı benim, denir. Gençler on sekiz yaşına girene kadar Hayat Dede onları evirir, çevirir, düşürür, pişirir. Her birine yolunu buldurur ve yolcu eder. Bizim köyde gençler hayatını böyle kurar. Yıllar var ki bir ben yolumu bulamadım, hayatımı kuramadım, bir dala konamadım.

On beş sene oldu Hayat Dede'nin evine gireli, gelen gitti, gençler değışti, yıllar geçti, yollar tükendi, ben kaldım. Aslında Hayat Dede ne

dediyse yaptım. Kırmadığım odun, taşımadığım su, sökmediğim kök, çıkmadığım dağ, girmedığım mağara kalmadı. Ateřlerde yüzdüm, sulara yandım, çamurlarla yıkandım, mäh ile uyandım, řems ile uyudum. Ama uyamadım herkese. Herkese uyup yolumu bulamadım. Hayata atanamadım.

Hayat Dede'nin sağı solu belli olmazdı. Bazen saçlarımızı okşar, bazen ağzımızı burnumuzu dağıtırdı. Bazen aç bırakır bazen ziyafet sofrası kurardı. Bazen canımız çıkana kadar çalıştırır bazen günlerce yatırır. Onun evinde gülmek, oynamak, koşmak, düşlemek, düşünmek, söz hakkı verilmedikçe konuşmak yasaktı. Bana uymuyordu bu kurallar, ben de kural-lara uymuyordum. O sebepten Hayat Dede'nin evinden mezun olamadım. O sebepten bulamadım yolumu. Bulsam da Hayat Dede oturdu bulduğum bütün yolların üstüne. Hem de hiç kalkmamak üzere oturdu.

Sonunda dayanamadım kaçtım. Yolsuz her yer benimdi artık. Doya doya gülecek doya doya konuşacak doya doya hayaller kuracaktım. Yıldızlara bakacaktım. Hayat Dede baktırmazdı. Yıldızlara bakanın ayağı yere değımez, ayağı yere değımeyenin yolu olmaz, derdi. şimdi uçsuz bucaksız gökyüzü benimdi. Yıldızlara baka baka koşarken bir akarsuyun içine düşüp kafamı bir kayaya çarpınca Hayat Dede'nin sesini duydum. İn-

celsin diye kafamı duvarlara vurduğu bir gün söylediğı sözler yankılandı kulağımda. Bağıra bağıra; delilik etme gözüm, giy şu mutsuzluk libasını. Çök yerle gök arasına, bin parçaya dağıl. Gir umudu saklayan dağların altına ezil! Kemiklerin paralayana kadar kalbini. Kurtulmak, karaya çık-mak senin harcın değıl. Boğul! Her bir zerren unutuluncaya kadar yıldızla-rı. Ve bir yanıp bir sönen yıldızlarda eriyinceye kadar yüreğinin yalandan ürettiğı umut, boğul, diyordu. Ağzı-ma dolan suları öfkeyle tükürdüm. Boğulmayacağım! Ezilmeyeceğim! Paralanmayacağım, diye bağıra bağı-ra koşmaya devam ettim. Koştuka yoruldum, yoruldukça dinlendim. Dinlendike koştum.

Bu koşuş yıllar sürdü ama ziyanı yoktu. Yön benim, adımlar benim, ruh benim, zihin benim, yer benim, gök benimdi. Kendimi ait hissedeceğim bir yer bulana kadar, kendi hayatımı kendim kurana kadar koşmak niyetindeydim. Dağlar, ovalar, çöller, okyanuslar açtım. ıktım sandığım yerleri indim, indim sandığım yerleri çıktım. Düştüm sandığımda kalktım, kalktım sandığımda düştüm. Ne yılanlarla ne ıyanlarla ne aslanlar ne kurtlar ne çakallarla savaştım. Ayağıma batan dikenleri dişlerimle ayıkladım, yaralarımı tuzlu denizlerde yıkadım. Hayat Dede'ye inat vazgeçmeden devam ettim koşmaya lakin yıllarca kendime bir diyar bulamadım.

Nihayet yıllar sonra bir gece vardığım bir dağ başında konaklamaya niyet ettim. Tüm yıldızlar sanki o dağın başında toplanmış dans ediyorlardı. En ılık rüzgârlar orada esiyordu. En güzel çiçeklerin rayihası oradaydı. Ağaçlar dostça kucaklıyor, sırtımı okşuyordu sanki. Burası benim vatanımdı. Tüm hücrelerimle bunu hissediyordum. Mest olmuş bir hâlde yürürken ayağım bir taşta takıldı ve düştüm. Düşünce o taşın bir mezar taşı olduğunu fark ettim ve dikkatlice baktığımda etrafımda onlarca mezar olduğunu gördüm. Ama yine de gitmek istemedim. Ölümler beni dışlamaz, şuracığa kurarım yuvamı diye düşündüm.

Sırtüstü uzandım toprağın üstüne. Sabaha kadar yıldızları seyrettim. Gözlerim artık iyi görmediği için yıldızlar eskisi gibi göz kırpmıyorlar mı bilmiyordum ama yine de eşsiz hisler yaşıyorlar, sonsuz hayaller kurduruyorlardı bana. Sabaha doğru uyuyakalmışım. Uyandığımda güneş bir mızrak boyu yükselmiş, ışıklarını gözlerimden içeri girmeye zorluyordu. Doğrulup oturdum. Derince bir nefes alarak yurdumun havasını ciğerlerimle tanıştırdım. Ayağa kalkıp etrafıma bakındım. “Hayat Kaçakları” yazan bir tabela vardı. Şaşkın şaşkın tebessüm ettim. Dirilerle ortak bir bağ kuramamış olsam da bu ölümlerle ortak bir yanımız vardı. Neticede ben de bir hayat kaçkınıydım.

Çevreyi keşfetmeye devam ederken gördüklerim karşısında kalbim duracaktı. Hayatımın en korkunç kâbusunu görüyorum sandım. Hatta öyle olmasını diledim. Çılgılık atarak dağın başını tavaf ettim, saçlarımı yoldum, kafamı yumrukladım ama uyanamadım o kâbustan. Dağın aşağısında bir köy vardı. O köy, bizim köyümüzdü. Hayat Dede’nin evi tam karşıdaydı. Yine gençlere içtima yaptırıyordu. Yanı başında durduğum mezarın yeni açılmış boş bir mezar olduğunu ve mezarın başındaki mermerde adımın yazdığını fark edince varacağım son yerin burası olduğunu, hayatımın başlayamadığı yerin bitiş yeri olduğunu anladım. Anladım ki yine Hayat Dede üzerime toprak atacaktı. Yıldızlarla arama sonsuza kadar set çekecekti. Son kez Hayat Dede’nin gençlerine üzülererek baktıktan sonra mezarımın içine uzandım. Onlar henüz yolun başındaydılar benimse hâlâ bir yolum yoktu.

**Ne yapacağınızı
ve yerinizin neresi
olacağını Allah bilir.
(Muhammed, 47/19)**

UYGUN ADIM HAYATA KARŞI UYUMSUZLUĞA BİR ÖVGÜ

ORHAN GAZİ GÖKÇE

*Belki bir kuruntudur yaralayan kalbimi
Her insan bir uyumsuzluktur ölü olmadıkça
Turgut Uyar*

Mülayim çocuklar evde, misafirlikte usululukları ve uyumlulukları sebebiyle hep övülürler. Büyüdükçe bu hâlleri devam etsin diye maşallahlar çekilir. Bu çocuklar okul hayatlarında öğretmenleri tarafından takdir edilir, parmakla gösterilirler. Büyüyüp evlendiklerinde eşleriyle iyi geçinir, iş yerinde sorun çıkarmayan makbul adamlardan sayılırlar. Kimse onlardan rahatsız edici bir davranış beklemez. Onlar da bu beklentileri boşa çıkarmamayı kendilerine ödev bilirler. Aksi bir hâlden özenle kaçınırlar; orta yolu bulamadıkları durum, nihayetinde uzlaşamadıkları kimse yoktur. İçine girdikleri kabın şeklini almakta mahirdirler. Başkalarına ayarlı olduklarından tüm aykırı tarafları törpülenmiş, sürtünmesi az, pürüzsüz kişilikler hâline gelmişlerdir. Bu evsftaki insanlar toplum tarafından da idealize edilir, örnek gösterilir. Nitekim sorun çıkarmazlar, suyun akış yönüne asla itiraz etmez, küreklerini akıntıya karşı yormazlar.

Uyumlu insanlardan sayılmak adına bu kimselerin kendilerinden neleri feda ettiklerini ise kimse konuşmaz. Hâlbuki başkaları tarafından devamlı onaylanma, takdir görme

beklentisi içinde olanlar etkin özne olma niteliklerini kaybederler. Onay ve takdir görmedikçe değersizlik hissi ile boğuşup duran bu insanlar ilgi mahkûmu olarak yaşamayı kanıksar, ihtiyattan yoksun bir şekilde kişiliklerini inkâra sürüklenirler.

Huzursuzluğun Kitabı'nda Fernando Pessoa, "Hayata ayak uydurmamızın tek yolu, kendi kendimizle uyumsuz olmaktır." diyor. Hayatta uygun adım yürüyebilmek için içimizdeki şarkının sesini kısmamız gerekir çoğu zaman. İçimizdeki ile dışımızdaki arasındaki uçurum büyüdükçe uygun adımları atmak da zorlaşır. İki seçenekle insan baş başa kalır: Kendine ait bir yalnızlık ya da kendine yabancılaşmış bir uyumluluk hâli. Bu iki seçenek arasında kendi olmayı seçenlerin yolu sarpa sarar. Zahmetli bir tırmanış bekler onları. Kendinden kaçmaya razı olanlar ise başkalarının gölgesinde kalarak kendi gölgelerini feda ederler. Kendilerinin olmayan bir serinlikte avuturlar kendilerini. Arada kalanlar için iş daha çetindir. Sıklıkla ezilme tehlikesi geçirirler. Yol fazlasıyla çattallanmıştır, arafta kalmanın tarifsiz eziyetini çekip dururlar.

En çok duygular tahrip olur bu görünmez savaşta. Duygularını iptal edip katlanmaya başlar çoğunluk. Sabır değil tahammüldür bu hâli karşılayan kelime. Ben olmanın kavgasıyla başı belaya girmiştir cesaretli azınlığın. Hayır diyebilmekle çelikleşen bir duygu diriliğidir kârı

bu yolun. "Derin duygular da büyük yapıtlar gibi bilinçli olarak söylediklerinden daha fazla anlam taşır her zaman." diyor Albert Camus *Sisifos Söyleni* isimli eserinde. İnsan söylediklerinden çok duygularıyla var olur, anlam kazanır, anlaşılır ve okunaklı hâle gelir. Duygularımızla yücelir yahut yakayı ele veririz. Ucuz nezaketlere, sahte tebessümlere, plastik kelimelere yaslanarak yaşanan bir hayattansa acıtsa da yaksa da yıpratsa da gerçek duygular insanı kendisi kılar.

Bir bağ kurmak irade ve cesaret gerektiren ve insanı besleyen bir eylemdir. Ünsiyet kurmakla hususiyet kazanan bir varlık olarak insan için hayat anlamını bu bağlarla kazanır. Duygularımızı iptale zorlamayan ve bizi filizlendiren her bağ hayatımızı da bereketlendirir. Alaka kurduğumuz bazı şeyler ve kimseler ise öz suyumuzu çeker, ömrümüzü törpüler durur. Çam sakızı gibi elimize yapışır. Suyla sabunla dahi kurtulmak pek mümkün olmaz.

Öyle ya, dünya sofrasını bazen istemediğimiz insanlarla paylaşıyoruz. İstesek de istemesek de beraber oluruz, hasbelkader, tür eşlerimizle. Bir kefesine kendimizi diğer kefesine onları koyduğumuz bu terazide tartar dururuz kendimizi. Sınırlarımızı bu karşılaşmalar neticesinde öğrenir, karşımıza çıkanları ancak bu yolla tanıyabiliriz. İlişkilerimiz bir yerden sonra öyle bir kontrolden çıkar ki kendi kendine düzensiz

bir şekilde çoğalır durur. Kırkta bir kendimize denk, anlayışlı birkaç çift gözle rastlarız belki fakat onlar da bu curcuna içinde çarçabuk gözden kaybolurlar genellikle. Kendini dayatan zorbalardan, onay görmek isteyen budalalardan, iyiliğinizi kullanışlı görüp suistimale yeltenenlerden bir türlü kendimizi kurtaramayız. Mensubiyet veya aidiyet hissiyle kendi kendimizi icbar ettiğimiz her bağımlılık bir bukağıya dönüşüp sıkılaşmaya başlar bizi. Ansızın bir örümcek ağına yakalanmışızdır ya da. Görünmez iplerle sarılmışızdır.

Tüm bu hâller içinde vaziyeti kabullenip duygularımızı iptal ederek olan bitene katlanmakla ömrümüzü harcayabiliriz yahut sarp yokuşu göze alarak tecrübelerden hisseler yontup irademizi güçlendirebiliriz.

Pek makbul görülme de zahmet ve maliyeti göze alarak kendimize makul ve maruf bir çizgi tutturma çabası, hayatımızı yaşanmış olmaya değer kılacak sanki. Dile kolay tabii. Yaşarsak elbette göreceğiz bakalım tercih hakkı bizde kalacak mı?

SİZ DE ŞAİR MİSİNİZ?

HÜSEYİN AKIN

ÇİZİM AHMET ENİS GÜRCAN

Çok dolaştılar ama sonunda aradıkları çay ocağını buldular. Buldukları yer daracık bir ara sokak. Kırk yıl aransalar burada onları kimse bulamazdı. Çaycı Mustafa amcanın müşterileri hep birbirine benzerdi, okumayı yazmayı ve bir de sessizliği seven insanlardı buraya gelenler. Umumiyetle edebiyat ve şiir konuşturlardı. Enteresan eskilikte kol çantaları vardı. Müşterilerinin yüzlerindeki saç sakal kavgası bir bakışta anlaşılıyordu. Edebiyat muhabbetini sevmeyenler bu ortama girmeye kolay kolay cesaret edemezlerdi. Suat ve Bekir hariç. İkisi de edebiyatın lafını etmeyi sevmiyorlardı. Edebiyat dedikodularıyla hiçbir zaman başları hoş olmamıştı. Buna mukabil yoğun sigara dumanına rağmen bu kuytu ve münzevi ortamdan bir türlü kopamamışlardı. Kadın şairlerden de gelenler çoktu. Cavidan İkinciye, Nafiye Zenginkafiye ve Janset Sarıdiş bu şairler arasındaydı.

Bugün yine çay ocağının yoğun günü. Suat ve Bekir her zaman-ki gibi duvar dibindeki yerlerini almışlar. Şekerlik, küllük ve daha hiç işlerine yaramayan bir sürü şey önlerindeki sehpa kaldırılmayı bekler gibi eğreti duruyor. Oradakiler bu sehpanın üzerindeki ıvır zıvırın zevahiri kurtarmak için olduğunun gayet farkındalar. Herkes bir ağızdan konuştuğu için kimin ne dediği pek anlaşılmıyor.

Şair Janset Sarıdiş bardağındaki çayın kalanını bir dikişte içip ayağa kalktı. Serenat yapar gibi sağlı sollu şiirler okumaya başladı. Sağ taraftakilere sağcı şairlerden sol taraftakilere ise solcu şairlerden dizeler okuyup kendince doyasıya eğleniyordu. Suat “Bugün de seremoniye doyduk.” diye takıldı Bekir’e. “Sorma.” diye karşılık verdi Bekir. Çaycı çırağı boş bardakları toplarken bir taraftan da çaylar tazeleniyordu. Suat önüne çay bardağını teklifsiz koyup giden çocuğa fena hâlde bozulmuştu. Sesinin ulaşır ulaşmayacağını hiç umursamadan çayların doldurulduğu kabine doğru seslendi: “Mustafa amca bizi de gör, iki çay, biri açık!”

Mustafa amca elini havluyla kuruladıktan sonra tepsideki çayları hemen iki şairin bulunduğu yere yetiştirdi. Çay tam Suat’ın istediği kıvamdaydı. Mustafa amcaya teşekkür ettikten sonra hoşnutsuzluğunu belli edecek biçimde yüzünü buruşturup önceki çayların çay olmadığını söylemeyi de ihmal etmedi Suat. Mustafa amca eliyle “mesaj alınmıştır” işareti yapıp işine döndü. Suat, her zaman olduğu gibi çay bardağını alıp dudaklarına götürmeden önündeki bardağa doğru yaklaşarak dikkatle baktı. İçilmeye müsait olup olmadığı konusunda son tetkikleri yaptıktan sonra bir takdir öpücüğü gibi ilk yudumla kendine geldi, “Çay gibisi yok azizim.” dedi Bekir’e. “Şairlerin başka neyi var ki?”

diye karşılık verdi Bekir. Tam çayla beraber demlenmişlerdi ki aradığı şeyi bulacağından emin adımlarla kendilerine doğru gelen bir şairi fark ettiler. Şair yeni yazdığı bir şiir için t harfiyle başlayan bir sözcük istiyordu. Ne diyeceklerini bilemez şekilde birbirlerine baktılar. Saçma olduğunu bile bile “Biz pek t harfini kullanmıyoruz.” deyip şairi başlarından savarken içine düştükleri hâle katıla katıla güldüler.

“Şu hâlimize bak!” diye söylendi Bekir.

“Ne varmış hâlimizde?” diye karşılık verdi Suat.

Bekir: “Daha ne olacak, görmüyor musun dünyanın en uyumsuz şairleriyiz!”

Suat: “Bir sözcük deyip geçme, her insanın sözcüğü kendi dünyasını yansıtır. Hem madem kendi şiirine t harfinden kelimeni kendin bulamıyorsun, ne diye şiir yazıyorsun!”

Demin kendilerinden t ile başlayan bir sözcük isteyen kadın şaire kafası takıldı Suat’ın. Kim olduğunu ve hâlâ sözcük aramaya devam edip etmediğini merak etti. Boynunu sağa sola, öne arkaya çevirerek etrafı süzdü. Yoğun sigara dumanı ortamdakilerin kafaları üzerine siyah bir çadır germiş gibiydi. “Böyle ortamlarda kim şair kim değil ayırmak

dirseği kapadığı için kitabın kime ait olduğu anlaşılmıyordu. Sessizliği Suat bozdu:

“Efendim neden burada kapı ağzında oturuyorsunuz, ortama girmiyorsunuz?”

Adam sadece güldü. Suat adamı konuşturmak için şansını ikinci kez denemek istedi:

“Nasıl buldunuz demin şairin bol alkış alan şiirini?”

Adam “Hangi şair hangi şiir?” dercesine soru işareti gibi baktı. Çay ocağına doğru dönüp uzaktan kendine özgü “çay getirin” işareti yaptı. Buradakiler onun işaret diline aşina idiler. Tavşankamı çaylar gelinceye kadar kimse bir şey konuşmadı. Az sonra çaylar geldi ve adam çayından nefes kıvamında bir yudum aldıktan sonra konuşmaya başladı:

“Hep orta yolu takip ettim fakat hiçbir zaman ne ortada olmayı ne de ortalıkta bulunmayı beceremedim. Kendimi merkeze değil paranteze aldım. Bu dünyada yolla beraber akıp gitmek gerektiğini öğretti bana hayat. İşlerimi yoluna koyamasam da kendimi yolun yoldaşı kıldım. Ne oraya aidim ne de buraya. Kendimi arafta hissettim her zaman. Belki de bu sebepten az sonra yola revan olacak gibi hep kapıya yakın oturdum. ‘Ne içindeyim zamanın ne de büsbütün dışında’ dediği gibi şairin...”

Adam burada bir yudum daha aldı çayından. Sanki bütün ruhunda ve bedeninde çayın yürüyüşünü ve sı-

caklığını hissediyor gibiydi. Bekir’in bakışları tek kelimeyle adama çivilenmişti. Bir felsefe kitabı okumak değildi bu, bir filozofu dinlemenin sahici şekliydi. “Nerde kalmıştık?” diyerek hiç düşünmeden kaldığı yerden konuşmasına devam etti adam:

“Demin şiir okuyan şairi nasıl bulduğumu sordunuz? Benim görebildiğim bir şair yoktu ortada. Olsaydı mutlaka görürdüm. Gerçek şiir fıtratı harekete geçirir. Resûlullah’ın (s.a.s.) Buhari, Ebu Davut, Tirmizi ve İbn-i Mace’de müştereken yer alan bir hadis-i şerifte *Şiirde hikmet vardır* diye buyurduğu rivayet edilir. Şayet hikmeti hayattan çekerseniz şiirden de çekmiş olursunuz. Hikmeti de şiiri de herkesin görmediğini görebilenler ve herkesin duyamadığını duyabilenler yakalayabilirler.”

“Galiba siz de yazıyorsunuz?” diye lafa girdi Bekir.

“Beni şiirin ümmisi sayın.” diye cevap verdi adam.

“Anladım.” dedi Suat, “Siz yazmayan şairlerdensiniz.”

Bu kez tane tane ve vurgular yaparak konuştu adam:

“Hassan bin Sabit (r.a.) için Peygamber mescide hususi bir minber koymuştu. Hassan orada Resûlullah’ı hasımlarına karşı şiirle müdafaa ederdi bilirsiniz. Resûlullah’ın Hassan bin Sabit (r.a.) ile ilgili şöyle söylediği rivayet edilir: “Allah (c.c.), Hassan’ı Resûlullah’ı müdafaa ettiği veya onun adına mufahara

yaptığı müddetçe *Ruhu’l-Kudüs takviye etmektedir.*” Benim yazmamın ya da yazmamamın yerde bir saman çöpünün bile yönünü değiştirebileceğine inanmıyorum. Öyle olsaydı yollara değil kitaplara yürürdüm.

“Yolculuk nereye peki?” diye sordu Suat.

“Yol nereye giderse oraya.” dedi adam.

“Yol nereye gider?”

“Ben nereye istersem oraya.”

“O zaman her şair şiirini kendisi nereye isterse oraya götürür öyle değil mi?”

“Yolun oğlu olanlar yoldan çıkmazlar. Yola babalık taşıyorlarsa Şuara suresinin son ayetlerindeki mesajlara muhatap olurlar.”

“Sizinle yeniden oturup konuşmak isteriz, bir kartınızı verir misiniz ya da telefon numaranızı?” dedi Suat.

“Ne kartım var ne telefonum ne de telefon numaram.” diye karşılık verdi adam; bana ‘hâdi!’ dersiniz neredesiniz oraya kalkar gelirim. Şayet ‘Hâdi’ dersiniz beni bulmakta hiç zorlanmazsınız. Çünkü yol sizi götürür!”

BALZAC BİR DİLEK TUTAR VE...

SELMA MAŞLAK

Balzac bir ev hayal eder. Kendine özgü ihtişamı, baş döndüren manzarası, yanı başında tren istasyonu ile şehre hem uzak hem de yakın bir ev. Dileğini gerçekleştirebilmek için yaklaşık yarım dekar büyüklüğünde bir arazi satın alır. Arazi henüz çıplaktır ama o şimdiden yirmi yıllık manolyalarının, on altı yıllık ihlamur ağaçlarının, kayınların, aynı yıl ürün verecek asmaların, kızıl üzümlerin kokusunu almaktadır. Üç kat düşündüğü evini değerli antikalarla dolduracaktır. Burası günün birinde inzivaya çekilebilmek için gerekli paraya sahip olur olmaz huzur içinde yaşayacağı yerdir. İnşaat başlar. Balzac, mimarların, duvarcılarının, toprak işçilerinin başından ayrılmaz, onları hızlı, daha da hızlı çalışmaya zorlar. Sabırsızdır, dileği hemen gerçekleşmelidir.

Balzac özenerek yaptırdığı bu evin ihtişamından söz ettiğinde en yakın, en iyi niyetli arkadaşları bile ciddiyetlerini korumakta hayli zorluk çekerler. Çünkü aceleyle gelmiş, teknik hatalarla dolu ev, boş bir kuş kafesini andırmaktadır. Balzac'ın cennet gibi hayal ettiği bahçede dallarını göğe uzatan birkaç cılız meyve ağacından başka bir şey yoktur. Balçıklı toprağın üzerine inşa edilen bahçe duvarları defalarca çöker. Bütün gazeteler, dahi mimar Balzac'ın merdivenini unuttuğu eviyle ilgili fıkralarla doludur. Ziyaretçiler gü-

lerek geri dönerler, hayati tehlikeler atlatarak taş yığınlarının üzerinden nasıl tırmanmak gerektiğini anlatıp dururlar! Aslı ve uydurulmuşlarıyla bütün bu fıkralar Balzac'ın ağaçları ve çiçeklerine oranla çok daha bereketli filizlenir. Ve bu hikâyeden geriye ipoteklere binen faiz yükünden, alacaklılarla oynanan köşe kapmacalardan başka bir şey kalmaz.

Büyük yazarın gerçek hayattaki bütün hikâyeleri aynı sonla biter. Matbaacılık, hurufat dökümhaneciliği, gümüş madenciliği, arazi işleri... Aslında Balzac sezgilerinde yanılmaz, yatırım yaptığı işler kâr edecek işlerdir. Kendisini zengin edemeyen pek çok çılgın projesi zamanla başkalarını zengin eder. Mesela borç içinde terk ettiği gümüş madenleri tam kapasite çalışmaya başlar hatta yıllar sonra orayı işleten şirketin işçi sayısı dokuz bini bulur. Tam da yazarımızın hayal ettiği gibi! Stefan Zweig "Balzac'ın sezgileri hep doğrudur ama bu sezgi kendini her zaman sadece sanatçıya ihsan eder ve kendi asıl etki alanını geçmeye çalıştığı an, onu yanıltır." tespitinde bulunur. Gerçekten de Balzac hayal gücünü işe çevirdiğinde yüzbinlerce frank ve ölümsüz eserler kazanır ancak hayallerini paraya çevirmek istediğinde sonucu sadece borç olur.

18. yüzyılda *Binbirgece Masalları*'nın Avrupa'da uğradığı ilk durak Fransadır. Victor Hugo'yu, Voltaire'i

Montesquieu'yü etkileyen rüzgâr elbette Balzac'ı da etkiler. Hele de Balzac'ın nazara inandığını, üzerinde oryantal işaretler olan gizemli bir yüzük taktığını, hayatında vereceği tüm önemli kararlardan önce gizlice falcılara gittiğini düşünürsek bunun aksi imkânsızdır.

Öyle görünüyor ki Balzac en çok Alaaddin olmayı istemiştir. Havada uçan, karada sürünen, buyruğunu yerine getiren bir hizmetkâr onun sabırsız ve aceleci bünyesinin hayatı en çok ihtiyaç duyduğu şeydir. Bir anda rengârenk mücevherler, ihtişamlı saraylar elde etmeyi kim istemez ki! Tılsımlı bir lambaya sahip değildir ama bu onu dilek dilemekten alıkoymaz. Ancak başarısız ev örneğindeki gibi sonuçlanan dilekler, patolojik boyutlara varan abartılı bir çalışma temposunu da beraberinde getirir. Günde on altı saat yazı yazar. "Bazen bana sanki beynim yanıyormuş, sanki aklımın harabelerinin üzerinde ölmek yazgımmış gibi geliyor." der. Maalesef her dileği yaşamından zaman çalar ve onu ölüme biraz daha yaklaştırır. Tıpkı *Tılsımlı Deri*'de anlattığı hikâyedeki gibi.

Tılsımlı Deri'nin kahramanı Raphael, Seine Nehri'ne doğru ilerler. Bu genç adam zorluklara yenilmiş, incinmiş, beş parasız bir hâlde hayatına son vermek üzeredir. Ancak bu işi gece yarısına erteler ve bir

antika dükkânına girerek etkileyici tabloların, heykellerin, antik kabartmaların içinde vakit doldurmaya başlar. Umutsuz gencin tuhaf hâlleri antikacının dikkatini çeker. Ona sinsice yaklaşır ve o güne kadar kimsenin kabul etmediği bir şey sunar: Tılsımlı bir eşek derisi! Bu deri sahibini, krallardan bile daha zengin daha güçlü, daha itibarlı yapabilmektedir. Ancak dilenen her dilekle birlikte deri küçülecek ve sahibinin ömrü kısılacaktır. Antikacı tılsımlı deriyi göstererek “İşte doymak bilmeyen arzularınız, aşırılıklarınız, öldüren sevinçleriniz hepsi orada.” der. Raphael fazla düşünmeden bu ölümcül hediye kabul eder. Ne de olsa ölmek istiyordur, bu sayede intiharını biraz daha erteleyecektir.

Fakat her şey genç adamın düşündüğü kadar basit değildir. Zaman geçer, deri giderek daralır, dünya istediği gibi ona aittir, yaşamak da güzeldir. Buna karşın o, ölümü yaklaştırdığından artık hiçbir şey dileyemiyordur. Âdeta yaşamak için yaşamdan elini çeker. Bu uğursuz deriyi genişletebileceğini düşündüğü kimyacılar, mekanik profesörlere başvurur. Deriyi hidrolik pres makinesine yerleştirirler, hayvansal dokuların kolayca ayrıştığı bir aside koyarlar, volta pilinin akımına tabi tutarlar... Ama her şey nafiye. Raphael’in derisi hiçbir zaman Alaaddin’in lambasına benzemeyecektir!

Peki, Balzac’ı elli yaşında öldüren bu doymak bilmeyen arzuları, aşırılıkları, zenginlik tutkusu nereden gelmektedir? Neden en borçlu zamanlarında bile elmas taşlarla süslenmiş

bastonundan, altın düğmelerinden ya da yine altın kaplama kalemtraşlarından vazgeçemiyor? Gösteriş düşkünü Balzac’a ünü sınırları aşmış kitapları yetmiyor mu? Neden sağ elinin büyük bir hızla çalışarak biriktirdiğini sol eli rastgele saçıp savuruyor?

Zweig, *Bir Yaşam Öyküsü*’nde Balzac’ın psikolojik durumundan bahseder. Kendi yüzyılının en büyük eserini yazan, prenslerin ve kralların bile yanından geçip gidebilecek özgürlüğe sahip bu adam ne yazık ki gülünç bir aristokrasi saplantısından mustariptir. Düşeslerin birinden gelebilecek bir mektup onun için Goethe’nin övgüsünden çok daha değerlidir. Gerçek bir soyluluk berati için yapamayacağı şey yoktur.

Öyle ki hayal gücünü sonuna kadar kullanıp kendine bir soyluluk unvanı bile uydurur. Honoré Balzac değil Honoré de Balzac’tır artık. “De” takısının hakkını vermeli, gerçek bir soylu gibi giyinmeli, konuşmalı, pahalı eşyalara sahip olmalıdır. Ancak o gerçek zarafeti hiçbir zaman yakalayamaz. Yağlı saçları ve çürük dişleriyle pahalı olan şeyler bile üzerinde ucuz durur.

“Alaaddin olmak”la “Frenhofer olmak” arasında gidip gelen Honoré de Balzac âdeta gündüzleri deli, geceleri dâhidir. Gündüzleri karikatür kahramanı gibi alay edilirken geceleri Batı’nın *Binbir Gece Masalları*’nı yazmış, elli yaşında öldüğünde geriye yetmiş beş roman ve iki bin karakter bırakmıştır.

PEYGAMBERİMİZİN İNSANA VERDİĞİ DEĞER

MUSTAFA İRMAKLI

Kişinin kendine, çevresine, eşyaya, varlığa karşı takındığı tutum önemlidir. İnsan tercihleriyle değer kazanır ya da değerini kaybeder. ”

Zahir b. Haram, kendi hâlinde bir mümindi. Çölde yaşardı, oldukça kısa boyluydu. Fiziki görünüşü merkeze alan bakışa göre yakışıklı sayılmazdı. Peygamber Efendimizi çok severdi. Peygamberimizi ziyarete gelirken köyünde yetiştirdiği mahsullerinden getirir, Peygamberimiz de şehirden onun ihtiyaçlarını karşılardı. Peygamberimizin onun için “*Zahir bizim köylümüz, biz de onun şehirlisiyiz.*” (*Ferra el-Begavi, XIII, 181*) dediği rivayet edilir. Bir gün Zahir Medine çarşısında, yetiştirdiği ürünleri satarken Peygamberimiz arkadan sessizce ona yaklaşmış, kollarıyla onu sıkıca tutarak elleriyle onun gözlerini kapatmıştı. Kimsin sen, beni bırak, diyerek kurtulmaya çalışan Zahir, kendisine şaka yapanın Peygamberimiz olduğunu fark edince büyük bir sevinç duymuştu. Peygamber Efendimiz ona olan sevgisiyle şakasını devam ettirerek “*Bu köleyi satıyorum, kim almak ister?*” diye seslenince, Zahir, “Vallahi benim hiç değerim yoktur, beni satmakla eline bir şey geçmez.” anlamına gelen sözlerle karşılık verdi. Bunun üzerine Sevgili Peygamberimiz, “*Sen asla değersiz değilsin, bilakis Allah katında çok değerlisin.*” (*Müsned, III, 161*) buyurdu.

Elbette Zahir’i değerli yapan ve Peygamberimizin iltifatına mazhar kılan yönü, güzel ahlakıydı. Samimi-yeti, sadeliği, vefası ve fedakârlığıydı. Nitekim o, Bedir Savaşı’na katılmış, Rıdvan Bey’atı’nda bulunmuştu. Yani Müslümanların en zor zamanlarında sağlam bir duruş sergilemişti.

Değer görmek insanın en temel yaşamsal ihtiyaçlarındandır. Değer görmeyen, kendini değersiz hisseden insanın duygu dünyası bozulacak, sorunlu ve anormal davranışlarla kendisi ve çevresi için zararlı bir kişilik hâline gelecektir. Nitekim kendine zarar veren, intihar vb. eylemlere kalkışan, çevresini tehdit eden, terör, anarşi gibi olaylara karışan kişilerin, değer görme ihtiyacını yeterince karşılayamamak kendini yalnız hissetmek, ötelenmek gibi nedenlerle travmatik süreçler yaşadığı dikkat çekicidir. Diğer yandan insan, değer gördüğü yeri sahiplenir, değer gördüğü yerde huzur bulur. Değer gören değer vermeyi öğrenir.

İnsanın yaratılışına dair ayetler onun sahip olduğu değere de vurgu yapar. “...Biz insanoğlunu değerli kıldık.” (*İsrâ, 17/70*) ayeti bunun en açık örneğidir.

“Biz insanı en güzel biçimde yarattık.” (*Tîn, 95/4*) ayeti de insanın sadece fiziki ve yetenek yönünü değil madde ve mana dengesiyle insanın bütünlüğünü kapsar. İnsanın değeri öncelikle varoluşsal bir arka plana sahiptir. Yani insan özel, donanımlı bir varlık olarak yaratılmıştır. Vahye muhatap kılınmıştır. Ulvi bir misyon ile yeryüzünde bulunmaktadır. Dolayısıyla insanın değerli ve saygın oluşunda ırk, renk, coğrafya gibi fiziki unsurlar merkezde değildir. Kişinin kendine, çevresine, eşyaya, varlığa karşı takındığı tutum önemlidir. İnsan tercihleriyle değer kazanır ya da değerini kaybeder. Kendine saygısı, çevresine nezaket ve zarafetle yaklaşması, canlı cansız tüm varlığa şefkat ve merhametle yaklaşması, sorumluluk bilinciyle yaşaması kişiyi değerli kılan temel tercihlerdir. Sevgili Peygamberimizin, “*Amelinin, davranışlarının geri bıraktığı kişiyi soyu, ırkı ileri götürmez.*” sözü de kişiyi değerli yapan merkezi açıkça ortaya koyar.

Modern dönem boyunca aileden insani ilişkilere, eğitimden sosyal münasebetlere, uluslararası ilişkilerden küresel politikalara kadar her alanda insanlığın maruz kaldığı en

temel ve ciddi sorunun bir “değerler krizi” olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Çünkü değer, insanın ortaya koyduğu tüm tavır, tutum ve davranışlarının niteliğiyle ilgilidir. Bu süreçte maalesef insan alabildiğine ötelenmiş ve eşya karşısında âdeta nesne konumuna düşmüştür. Megakentlerin billboardları, ıslıtlı reklam panoları ve dev plazalar arasında insan belli belirsiz hâle gelmiştir. İnsani ilişkilerde itibar ve ilginin, ahlaki değerler ve insani erdemler ekseninden maddeye taşınması; sosyal ilişkileri yozlaştıracak ruhsuz ve duygusuz hâle getirecektir. Makama, şöhrete, ırka dayalı yapmacık sevgi ve saygı gösterileri öne çıktığında, vakar ve asalet zayıflayacak, bunalım ve güvensizlik hayatı esir alacaktır. Kullandığı ürünün markası ile kendini ifade etme ya da öne çıkma çabası, bir yetersizlik ve şımarıklık gösterisi olmanın yanında eşyanın, insani değerlerin önüne geçtiğinin de açık bir resmidir.

İnsanın doğayla ilişkisinde de sorumluluk bilincine dayalı bir değerler manzumesi vardır. Havaya, suya, toprağa karşı hoyratça bir yaklaşım tüm varlık dünyasının hayatını ve geleceğini altüst edecektir. Havayı, suyu, toprağı, dağları, ovaları, nehirleri, bir dost, yâren, sırdaş, yurt gibi benzetmelerle dile getiren pek çok edebî metin, esasında söz konusu unsurlara hikmet ve irfan ile yaklaşmanın ve onlara değer vermenin bir tezahürüdür. İnsan tabiatla ilişkisinde değerler ekseninde davranmaktan vazgeçtiğinden beri yeryüzü küresel

musibetlerle kuşatılmakta ve insanoglu kendi elleriyle yaptığı vahim hataların bedelini acı ve ağır şekilde ödemek zorunda kalmaktadır.

Ailede sevgi, saygı ve huzuru yaşamının yolu aile bireylerinin birbirlerine değer vermesinden geçer. Eşler ve çocuklar birbirlerine değerli olduklarını mutlaka ihsas ettirmelidir. Bu, yapmacık değil yürekten bir duyguyla olmalıdır. Değer verme, değer görme duygusu kaybedildiğinde aileyi bir arada tutan bütün bağlar zayıflayacaktır.

Elbette değer verme sorumluluğu, değer görme beklentisinden önce gelir. Herkes başkasından beklediği değer ve saygıyı önce kendisi kuşanmalıdır. İyilik ve erdemli davranışların sürekli karşısındakinden beklediği bir vasatta hiç kimse bu değerlerle karşılaşmayacaktır. Dolayısıyla değer vermek karşılıksız, beklentisiz, samimi bir yaklaşımla olmak zorundadır. Aksi hâlde riya ve nümayiş ortaya çıkacaktır. Değer vermek kadar değer görmeye layık olmak da önemlidir. Değer görmeyi bekleyen, değerli duygu ve davranışlara sahip olmalıdır. Değer duygusunun güçlü ve sürekli olması karşılıklı olmasına bağlıdır.

Tüm eğitim süreçlerinde ve öğretmen öğrenci ilişkilerinde de en güçlü etken değer verme zemindir. Hiç kimse kendini değersiz hissettiği bir sürecin içinde olmak istemeyecektir. Aynı şekilde tebliğ metodunun en vazgeçilmez ilkesi de muhataba değer vermektir. Öteleyen, aşağılayan, yok

sayan, üstenci bir yaklaşımın nebevi öğreti ve metot ile uyumsuzluğu ortadadır. Karşı çıktıkları, eleştirdikleri hususların sebeplerini etkileyici bir dil ve hikmetli bir yaklaşımla izah edemeyenler o konunun tebliğcisi olamazlar. Teklif edilen değerler sert ve çığırtañkan bir dilin, kaba, öfkeli ve itici bir üslubun gölgesinde kaldığında o değerlere karşı en büyük kötülük yapılmış olur. Furkan suresinin 63. ayeti bizlere mümince bir tavrın açık bir örneğini sunar. Buna göre Rahman'ın kulları yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürürler. Yani onların duruş ve tavırlarında Müslüman olmanın izzet ve asaleti vardır. Onları tanımayan ya da hakikate kayıtsız cahil kimselerin sataşmalarına, inanç ve değerlerine karşı olumsuz tavırlarına maruz kaldıklarında, barış ve esenliğe katkı sunacak şekilde, nezaket ve zarafet zemininde en güzel şekilde mukabelede bulunurlar.

İnsanlık tarihinin iyilik yolunda en büyük değişim ve dönüşümünü gerçekleştiren Peygamber Efendimizin ailesinde, iletişimde, İslam'ı tebliğinde ve tüm ilişkilerinde öne çıkan özelliklerinden biri de karşısındakine değer veren, güven aşıl原因an bir yaklaşıma sahip olmasıdır.

Değer vermek karşısındakinin onur ve saygınlığını gözetmek, temel hak ve özgürlüklerini savunmaktır. Elbette değer görmeye layık bir hayatla değer vermeyi merkeze alan bir yaklaşım herkese iyi gelecektir.

İkindi güneşı, küçük dükkânımın camlarından yüzüme vuruyor, gözlerime tatlı bir uyku sersemliği veriyordu. Zetina'nın tıkırtıları bir ninni gibi vücudumu gevşetiyor, Hacı Hüsamettin amcanın balıksırtı kalın yün pantolonuna vurduğum süvari yama, bitmek bilmiyordu.

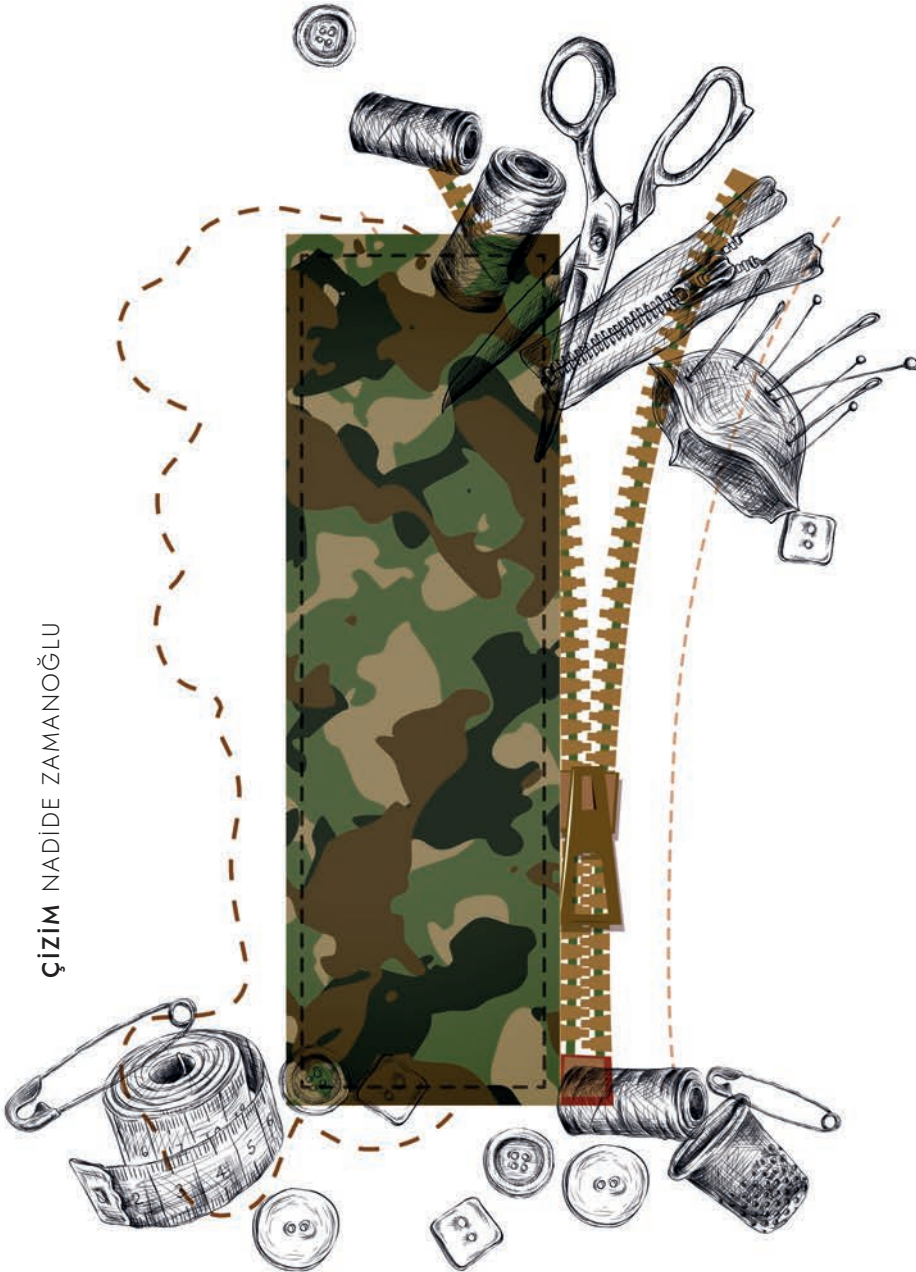
İlçejandarma komutanı Cemil Yüzbaşı arkasında iki erle kapıda belirdi. Uyan Salih Usta, uyumanın zamanı değil, diye takıldı. Buyurun komutanım, diyerek ayağa kalktım. Üzerindeki paçası katlanacak pantolonları, kolu kısaltılacak elbiseleri alarak sandalyeyi önüne çektim. Oturmayacağım, dedi. Çok acil bir işimiz var. Yarın komutan geliyor. Planlı bir ziyaret değil. Geçiyormuş, bize de uğrayacak. Bölüğü de teftiş edecek. Haberi yeni aldık. Kıyafetler epeydir değiştirilmedi. Komutanı yeni kıyafetlerle karşılamak istiyorum. Şöyle tertemiz, şık, yeni kıyafetler... Komutanım böyle şeylere dikkat eder. Kıyafetler hazır. Rütbeleri dikilip ütülenecek. Sabahleyin erkenden elimde olmalı yalnız. Yapabilir misin?

Elbette yaparım komutanım, dedim. Emriniz olur. Gece uyumaz yine hallederim.

Tamam usta, dedi. Hepsini gönderiyorum. Yalnız özenerek yap. Rütbeleri güzelce dik. Üzerlerinde dikiş ipliği kalmasın. Ütü de jilet gibi olsun.

Gözünüz arkada kalmasın, dedim. İş ehline emanet etmenin huzuru içindeydi. Gülen gözlerinde daha büyük bölüklerde, taburlarda alacağı görevlerin şevkini görebiliyordum. Bölükte yapacağı işleri olmalıydı. Telaş ve heyecan içinde kendisini bekleyen arabaya doğru yürüdü.

Akşama doğru iki er, çuvallar dolusu kıyafeti dükkânıma yığdı. Bir bana, bir küçük dükkâna bir de dağ gibi yığılmış kıyafetlere baktılar. Anlamalı bir bakış attılar ve kolay gelsin deyip gittiler. Aynı şeylere bir de ben baktım.

ÇİZİM NADİDE ZAMANOĞLU

Onların gözündeki tedirginliğe inat bende inanç, güven ve azim vardı. Hanımı aradım. Durumu anlattım. Bu gece gelmiyorum, dedim. Dük-kânda sabahlayacağım.

Ayağımda çocukluğumdan kalma bir sakatlık vardı. O yüzden askere gidemedim. İçimde bir sızıdır bu. Arkadaşlarım, uğurlama törenlerinde bayrağı omuzlarına sarıp konvoyda gururla giderken ben arkalarından hep hüznle seyrettim onları. Bana o yeşil kutsal kıyafeti giymek nasip olmadı. Ama ben bir bölük askere o kıyafetleri giydireceğim. Talihim bana böyle bir fırsat verdi. Haydi emektar Zetina, gün gayret günüdür.

Ve başladım. Bir, beş, on... Kıyafetlere rütbelerini dikiyorum. Gözlerim dikişten yorulursa kalkıp ütü yapıyorum. Kendime o bayat terzi şakasını yapıp gülüyorum: "Terziye dinlen demişler, ayağa kalkmış." Bugün şerefli ordumuzun isimsiz bir neferiydim ben de. Cephede düşmanla çatışmak, soğukta üç-beş nöbetleri tutmak kısmet olmadı ama bugün üzerime düşen görevi hakkıyla yapmalıyım.

Epey yorulmuşum. Baktım işleri de yarılanmışım. Bir molayı hak etmiş-tim. Hanım, küçük oğlanla sefer taşıyla yemek göndermişti. Piknik tüpünde ısıttım. Küçük çaydanlığa ıhlamuru koydum. Acıkmışım da. Neden sonra boynumun ağrısıyla gözlerimi açtım. Nohutlu pilavın üzerine içtiğim birkaç bardak sıcak ıhlamur vücudumu gevşetmiş ve sandalyenin üzerinde uyuyakalmışım. Telaşa saate baktım. Az bir zamanım kalmıştı. Alalecele işimin başına geçtim. Neyse ki sabaha doğru bütün kıyafetlerin rütbelerini diktim. Jilet

gibi ütüledim. Naylonlara sardım. Askılara astım. Belim, başım, sırtım, gözlerim ağrıyordu. Ama verilen işi başarmanın gururu hepsinin üzerindeydi. Aferin Usta, dedim kendime. Bugün vatan borcunu ödedin.

Sabah erler geldi. Askılarda onca kıyafeti görünce şaşırdılar. Cemil Yüzbaşı'nın en mutlu günü olacak bugün, dediler. Büyükçe bir zarf bırakarak gittiler. İçinde ne kadar olduğuna bile bakmadım. Çekmeceye attım. Bu, gönül işiydi. Vatan uğrunda geç kalmış bir görevdi benim için.

Her yanımdan uyku akıyordu. Eve zor vardım. Üzerimi doğru dürüst çıkarmadan kendimi öylece yatağa bırakıverdim. Rüyamda binlerce askerin içindeydim. Bölük bölük askerler ip gibi sıralanmışlardı. Kıyafetleri bir orman gibi yeşeriyordu. Ben aralarında "baş usta" olarak dolaşı-yordum. Herkes beni gösteriyordu.

Öğle sonu, yüzümde rüyadan kalan gururumla uyandım. Görevi bihak-kın yerine getirmenin huzuru bütün uzuvlarıma yansımıştı. Yemeğimi yedim. Kendime izin verdim. Dük-kâna gitmeyeceğim, dedim. Cemil Yüzbaşı'dan bir teşekkür telefonu aklımdan geçmiyor da değildi ne yalan söyleyim. Ben elbette bunun için çalışmamıştım ama bir teşekkür-rü hak etmiyor da değildim hani? O telefon gelmedi. Ne ses çıktı ne soluk. Ben de zamanla unuttum.

Bir zaman sonra Postacı Nihat bir mektup getirdi dükkâna. Böyle şeyler pek olmazdı. Neyin nesiymiş diye merakla mektubu aldım. Cemil Yüzbaşı'dandı. Heyecanlandım. Zarfın üzerinde küçük bir Anadolu kasaba-

sının adı yazılıydı.

Mektubu yavaş yavaş, satırlar arasında gezdikçe yüzüm değişik şekillere girerek birkaç kez okudum. Velhasıl, diyordu mektubun sonunda Cemil Yüzbaşı, "Kıyafetleri o hâlde gördüğüm zaman yüzüm kül gibi olmuş. Öylece kalmışım."

Ben bir gayret kıyafetlerin rütbe-lerini dikerken bir ara kendimden geçmişim. Yukarı bakan "V" aşağı bakmaya başlamış ve sabaha kadar öyle devam etmiş. Bir de her nasılsa çuvallardan fazla rütbe çıkmış. Kıyafetlerin tamamına rütbe dikmişim. Koca bölükte hiç er bırakmamış, herkesi rütbeli yapmışım.

Cemil Yüzbaşı şöyle bitiriyordu mektubu:

"Komutanın gelmesine az bir zaman kalmıştı. Askerlere hemen eski kıyafetlerini giydirdik. Kimi askerler kıyafetini arıyor. Bazıları üstüne olmayan kıyafetler giymişler. Ortada tertip düzen kalmamış. Komutanı bu hâl içinde karşıladık. Kısa bir zaman sonra benim tayinim bu küçük kara-kola çıktı. Sana oradan yazıyorum."

Aradan yıllar geçti. İkimiz de emekli olduk. Bayramlarda birbirimizi arar, konuşuruz. Bunca zaman geçti ama ne zaman üzerinde yeşil kıyafetiyle bir asker görsem içim bir hoş olur. O uykusuz geceyi ve Cemil Yüzbaşı'yı anımsarım. Ah yüzbaşım, derim. İsmi gibi kendin de güzel bir adam-dın. Yaşadığın onca sıkıntıya rağmen bir tek kelime etmedin bana. Ömrün bereketli olsun, diye ardından dua ederim.

BİR YAZI BİR İZİ

Sanki günden güne eriyoruz, inceliyoruz, ağırlığımız azalıyor. Böyle olacağını söylemişlerdi bana. İşte, söylenenler oluyor şimdi, kimi zaman yüreğimin üstünde batmanlarca ağırlığında bir yük kimileyin de kuş gibiyim. Hadi bana uç de anne. Uçmak istiyorum.

Rasim Özdenören

“Bence modern sanatın/şiiirin uzlaşılmış yanılsamalarından biri de ‘sanatçı/özne’ denilen ayırksı bir varoluş olduğu ve onlara özel imtiyazlar, dokunulmazlıklar tanınması gerektiği anlayışı.”

OSMAN KONUK

“Kelimeler... Kelimeler albayım, bazı anlamlara gelmiyor.” Oğuz Atay’ın en akılda kalmış cümlelerinden sadece biridir bu. *Tehlikeli Oyunlar* kitabında geçer. Ve evet, öyledir. Dünyayı ve kendimizi ifade etme aracımız olan kelimeler bazı anlamlara gelmezler. Üzerine yapışan anlamları göstermezler ya da aslında o anlamlardan çok daha fazlasıdır. Kelimelerin altı kazındığında hiç ummadığımız şeyler çıkar karşımıza. Bu yüzden şiir biraz da kelimelerin altını kazıma sanatıdır. Şair, kelimelerin altını kazıyabilen, kelimelerin öğretilen anlamlarının ötesini okuyabilen ve onları üzerlerine yapışan anlamlardan kurtarabilen kişidir. Belki de.

Osman Konuk. *Tehlikeli Belki*'nin şairi. "Belki" kelimesinin altını kazıyan şair. Peki, nedir, "bir belkiden güzel bir adam tamamlayan" Osman Konuk'a göre belki? İnsanın, tek bir doğruyla değil yanılma ile yani "belki"yle, tamamlanabileceğini, "ama seninle mükemmel değilsin bilgisini paylaşabiliriz", ima eden mükemmel değilsin bilgisidir. Başka türlü düşünmenin ya da davranmanın mümkün olmadığı, insanı tek tipleştiren modern algının bize sunduğu iki şıktan birini seçme dayatmasına karşılık, imkânsız olarak görülen üçüncü şıkları seçerek, "insan ırkı ya satıcı ya müşteri, üçüncü imkânsızdır/ bütün üçüncü şıkları seviyorum", bu eğrinin dışına çıkma yoludur. Bu düzen içerisinde kendinden bu kadar emin olabilmenin yanılığını, "ama ben/ 'ben' der demez yanılmaya başlıyorum", fark etmektir. Anladığını sanmak yanılığın karşı yanılmanın kendisini, "anlaşırsak ben yokum" savunmaktır. Modanın, alışkanlıkların karşısında olmak, "hiç asabı bozulmayan, başka her yeri bozulan"lara itiraz etmektir, belki. Ona göre, modern şiir, modernin kalbine daha modern bir şeyle saldırmaktır ve saldırdığını kendinden başkası değildir. Bu yüzden "belki" tehlikeli ama iyi bir "ihtimal"dir.

Bu sayımızda, *Tehlikeli Belki*'nin şairi Osman Konuk'u misafir ettik.

Genel olarak tanımlardan, bir şeyleri tanımlayarak açıklamaktan, özellikle de şiirle ilgili tanımlamalardan kaçındığınız söylenebilir. Bir şiirinizde, değillemeler bir fikir veriyor, diyorsunuz. Değillemelerden yola çıkarak ve sizce şiir ne değildir diye sorsam?

Tanım, efradını cami, ağyarını mâni bir işlem. Berrak kavramlar ve kesin sınırlar gerektirir. Değillemeyi de değillersek tekrar ilk değeri verir, eğer iki değerli mantığı geçerli kabul edersek. Bu nedenle türleri ve kategorileri kendi özsel nitelikleriyle düşünmek durumundayız. Şiirin, özellikle modern şiirin doğası dilin, düşüncenin, kavramların saflığından, ölçünün ve biçimin sınırlarından aşkın. Elbette bir formasyon, zanaat, müktesebat gerektirir ama sadece kendini temsil eder.

Örnek:

"ekinler çocukların en rahat uykuları" İsmet Özel

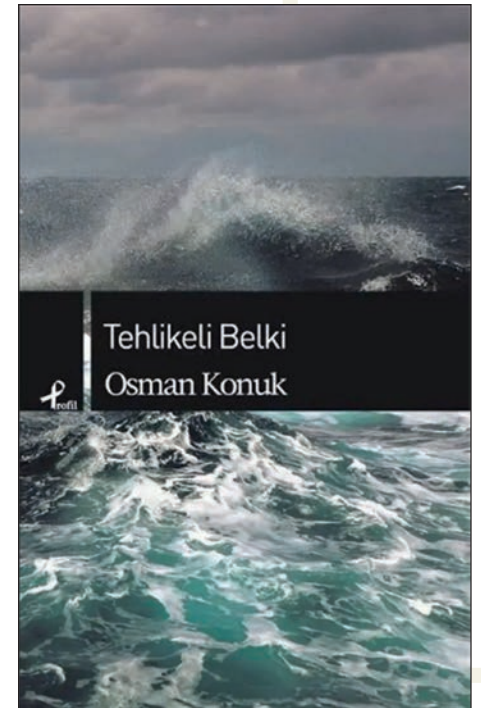
Şimdi bu mısradan anlam/ anlamsızlık ikilemini aşan bir tını yok mu? Bence var.

Sıfır İroni kitabınızda önemli bir ihtar var: Anlatmaktan vazgeçmeden anlatılamaz. Anlatmaktan vazgeçmek yazan birisi ya da daha genel bir ifadeyle sanatçı için ne anlama gelir, gelmelidir?

Bir anlam iletilildiğinde, o anda kaynağına yabancılaşır; eksilir,

artar, kısaca bozulur. Bu nedenle anlam paketleri iletme çabası değerli olmakla birlikte şiire yüklenemeyecek kadar ağır ve gereksiz de bir çaba. Benim anladığım, şiir/sanat ilişkisine sürece ve oluşa yönelerek bakmak. Nehri seyretmek ya da nehre girmek.

"Bir belkiden güzel bir adam tamamlayan", "Her belki aşırı demokrat, aşırı asimetric, aşırı belki", bir belkinin yarısı, tehlikeli belki... Şiirlerinizde en çok tekrar eden kelimelerden biri belki diyebilirim. Sizden "belki" kelimesinin altını kazımanızı rica etsem,

Osman Konuk'un dünya ile ilişkisinde belki ne ifade eder? Ve "belki" neden tehlikelidir?

İmge ve ifadelerin yazılma anlarındaki bağlamı tekrarlamak, tercüme etmek çok zor gerçekten. Zamana ve mekâna sabitlenmiş fikirler değil. Yazdıklarımın bir kısmını neden yazdığımı ben de bilmiyorum gerçekten. Bazı zaman parçaları, durumlar, etkileşimler belirip kayboluveriyor.

"Belki" tespitiniz doğru. Sanırım bendeki kökü var olanın ya da seçilmiş olanın "mümkün mükemmel" olmayabileceği fikri. "Bunu" biliyoruz, bundan

eminiz ve sarsılmaz bir güven içindeyiz. Bu yersiz mutlaklaştırma ve kendini her şeyin ölçüsü sanma durumu basit bir tarih perspektifiyle darmadağın olan bir yanlış bilinç. Hiçbir zaman tüm tehlikeli seçenekleri eleymeyiz. Güvenlik yanılsaması. Böyle şeyler, ama belki yanıltıcıdır. Belki de her şey harikadır ve evren o çok emin insan teki için çalışmaktadır.

"Herkes Benden" şiiri
"işte aşağıda boş bir çerçeve/ yazmak çizmek bedava/ o en parlak cümle, bilinmeyen hünerini/ herkes benden" dizeleriyle ve

okura ısmarladığınız boş bir çerçeveye bitiyor. Bize bu boş çerçeveden ve hikâyesinden bahsedebilir misiniz?

Avrupa'da küçük bir şehirde yerel bir sanatçının atölyesine girmiştim, resimlerine hızlıca göz gezdirip duvara dayalı boş bir çerçeveye bakarken sanatçı gelip, galiba en çok bunu beğendiniz, demişti espriyle karışık. Kaynak durum o ama durumlar başka bir bağlama, forma taşınınca dönüşüyor ve yeni yapıda bambaşka bir şey oluyor. Hikâyesi böyle ama bu hikâyeleri okurun bilmesi mümkün de değil gerekli de. Bir iki okur söz konusu metin yayınla-

“

ihanetten bir alıntı sağlığını gelirsin; gelirsen
 unutmabeni çiçekleriyle yaralarımı süslersin
 utanılası bir şeydir katıksız pembeliğin
 bu yüzden kitaplardan yalnızca
 ıslık çalmasını öğrenebilirsin
 tüm iyiliğin filmlerin iyi bitmesini istemek
 ama bu şehre gelirsen unutma beni ara
 sana bir çay ve temiz yaralar ısmarlarım
 öfkem geçer, dinle yüzümü sakince bakarım
 seni yalnız ben anlarım

nınca o boş çerçeveyi kendilerince doldurup göndermişti. Bu katılımcı okumaya hem şaşırmış hem de sevinmiştim.

Yerlere tükürmenin yasak, göklere tükürmenin serbest olduğu, yürüyen merdivenleri gizli bir hamalın yürüttüğü, "hiçbir noktada doğru olmayacak çaresizlik eğrisi" yani modern çağ. Ve bu çağın içinde bir kereden bir şey olmaz diyerek kendine serbest düşme yasası var eden, boş zamanlarında acı çeken, keten takımlar ve fiyonklu masa örtüleri için köle olan modern insan. Modern çağı da bu çağın içinde sesi kısılan insanı da şiirlerinizde yüksek sesle dile getiriyorsunuz. Diyorsunuz ki "hiç asabı bozulmayan, başka her yeri bozulan, aptallar için tekrar etmek gerekirse/şair intikam alacaktır". Peki, şairler kimden, nasıl intikam alacaktır?

İntikam denmiş ama bu kanlı, eylemsel bir şey değil elbette :) Daha çok belli bir bilincin işaret edildiği, bütün bu sapmaların nüfuz edemeyeceği bir kararlılık düzeyi. Yani işte başka ifade biçimlerine tercüme edilemeyecek konular.

Hayatınızdaki içe kapanma ya da suskunluk dönemlerinizi dikkate alarak şöyle bir soru sorsam:

Sizce şiir/sanat, yazılmış olana ya da yalnızca görü-

nür, somut hâle gelmiş bir esere indirgenebilir mi?

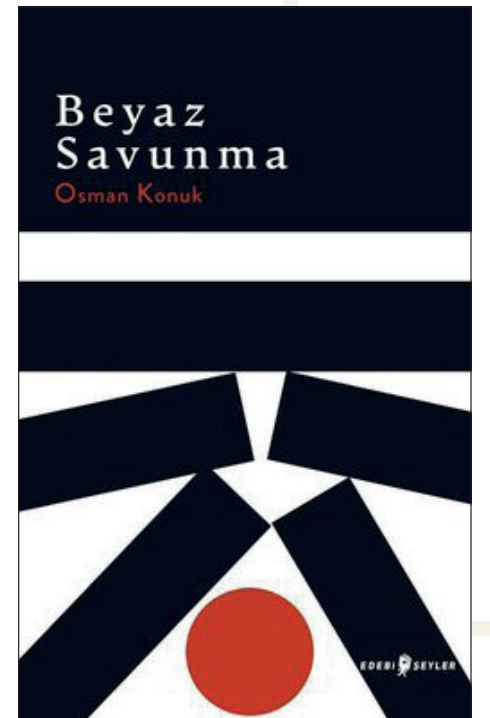
Hayır indirgenemez. Sanatın somut evresi nesnel sonuçlarından birisi. Bir de modern sanatla şarlatanlık arasında çok ince bir çizgi var. Eğer sanat ilgisinin bir özü varsa bu öz kanonu, estetik paydaları ve sosyolojik süreçleri önceleyen bir temel tercihle ilgili. En azından benim zihnimdeki yeri böyle. Karşılıksızlık, yararsızlık, araçsallaştırılamayan ama tam da bu nedenlerle paha biçilemeyen bir insan faaliyeti.

"...şiirle elde edilen doyum aynı zamanda bir açlığın başlangıcıdır; çünkü her şiir insanın bütünle arasında bulunan mesafe hakkında sahip olduğu bilinçlilik durumudur, her şiir insanın bütüne olan hasretini kamçıları." İsmet Özel şiirin hayatımızdaki yerini açıklarken bu cümleleri kuruyor. Sizin de "Belki şiir, etimiz, kanımız, ruhumuzla bir zamanlar olduğumuza inanmaktan hoşlandığımız tamlık hissine yaklaşıyor." şeklinde benzer bir ifadeniz var. Bu tamamlanmışlık ya da tamlık hissine dair neler söylersiniz? Şiirin bu hisse yaklaşımadaki rolü nedir?

Bütünlük, tamamlanmışlık kavramına, hissine sahibiz ama bu bilginin kaynağına, o kaynağın asli niteliklerini doğrudan yaşayamıyoruz; bununla da

malulüz. Sonsuzluk karşısında fânîlik durumu. Tek başına bu trajik durum çok dokunaklı ve bir o kadar da aslında özgürleştirici. Dokunaklı ve özgürleştirici; şiire çok yakın insan hâlleri.

Dünyadaki varoluşsal gü-rültüden ve hayatın huzursuzluğundan uzaklaşmak isteyen, kaçma ve kurtulma isteği daima sezilen, ölüm karşısındaki tavrı korku ve panikten ziyade bir rahatlatma içeren bir ruh var sanki şiirlerinizde. Kaçma isteği, bütün çağlardan yapılabir an, çağ, balık karnı, yunus..

Şiir atmosferinizdeki bazı metaforlar inzivayı çağırıyor desem aşırı yorum yapmış olur muyum?

Aşırı yorum olmaz, yabancıyı olmadığım bir yorum. Nedenini bilmiyorum ama münzevi bir karakter imgesini çağırıyor sanırım yazdıklarım. Gerçek durum bunun tam tersi diyebilirim. Hatta seyahat, hareketlilik, zihinsel ve fiziksel etkinlik yoğunluğu olmadan, "masa başında" kolay yazamıyorum. Bence modern sanatın, şiirin uzlaşmış yanılsamalarından biri de "sanatçı/özne" denilen ayrıksı bir varoluş olduğu ve

onlara özel imtiyazlar, dokunulmazlıklar tanınması gerektiği anlayışı. Şarlatanlık burada başlatılıp pazarlanıyor.

Konuyla ilgili mi bilmiyorum ama ben sokakta rahatlıkla adres sormak isteyebileceğiniz biriyim. Herkes en az bir kere adres sormuş, çakmak istemiş ya da başkasından akbil basmasını rica etmiştir. İşte o bendim :)

Son olarak size bazı kelimeler versem ve aklınıza gelen ilk çağrışımlarını sorsam..

Okyanus: Lizbon'a gittiğimde ilk yaptığım şey okyanusa bakmak ve o suya girmekti. Ok-

yanuslar karalardan çok daha fazla ve biz küçük dünyamızın küçük kara parçalarında kuruyup gidiyoruz.

Beyaz: Beyaz, bir renk değildir.

Gen: Genlerimizi de seçtiğimizi düşünüyorum bir şekilde.

Kan: Kırmızı okyanus parçası.

Kar: Ben dokuz yaşındayken İzmir'e kar yağdı ve bütün hayatım değişti.

Peyami Safa: İlk okuduğum romancı. Edebiyatı bir daha hiç eksilmeyecek şekilde bana sevdiren yazar.

İsmet Özel: Asla ve daima!

“

seni bilirim seni günde üç kez ve her an beş kez
terlemek üşümek bilememek tekrar bilememek
seni bilmek huzursuzluğu dindirir huzur ağrısını günde üç
her an önceki anı reddederek seni bilmek zeki ve yaralı
yaralı ama iyileşmeyi bırakmaya çalışmak çeşidinden
günde kaç olursa her an kaç eder

BİR FİLM SETİ; KİGALİ

ALİ IŞIK

Alışkanlıklarını değiştiren, elbisesini yenileyen bir şehrin sancılarını dinliyoruz onlardan. Otele dönerken yağmura yakalanıyoruz. Bahçesinde uzun uzun yağmuru seyrediyoruz. Yağmur, şehrin seslerini kesiyor. Bizi, film setinde bulunma duygusundan kurtarıyor. ”

"Afrika'yı göz ardı etmek kolay. Afrika'ya büyüklük taslamak kolay. Afrika'yı sevdiğini iddia etmek kolay. Afrika'yı sömürmek kolay. Afrika'yı hor görmek de kolay.

Afrika'yı gerçekten görmekse zor. Çeşitliliğini, karmaşıklığını, yalınlığını, bireylerini görmek zor. Fikirlerini, katkılarını, edebiyatını görmek zor. Kahkahasını duymak, zulmünü anlamak, maneviyatına tanıklık etmek, ıstırabına katlanmak, kadim felsefesini kavramak zor.

Afrika'yı görmek zor, çünkü onu görmek yürek istiyor. Onu yanıltmadan görmek yalın bir ruh istiyor. Onu ön yargısız görmek gelişmiş bir insan istiyor...

Afrika'yı görmenin zor olmasının bir nedeni daha var. Afrika'yı görebilmek

için kişinin kendini görebilmesi gerekiyor." diyor Ben Okri, Caine Ödüllü kısa hikâyelerden oluşan öykü antolojisi kitabı *Yuwayı Keşfetmek*'te.

Kigali, gittiğim diğer Afrika şehirlerinden oldukça farklı. Ruanda'nın merkezinde dört tepe arasındaki vadi içine geniş bir coğrafyaya dağılarak kurulmuş ve yaklaşık bir milyon üç yüz bin kişiye ev sahipliği yapıyor. Şehir yüksek binaların yanı sıra iki katlı ve bahçeli villalarla kaplı. Yılın sekiz ayı yağmur yağdığı için caddelerin etrafında suların akışını sağlayan geniş yağmur suyu kanalları bulunuyor. Pırıl pırıl caddeleri, yemyeşil çevresi ve yüz metre aralıklarla dizilmiş binlerce güvenlik görevlisiyle bir film setinin içinde kaldığınızı düşündürüyor.

Kigali, 2018 yılında Afrika Birliği tarafından Afrika'nın en temiz

şehri seçilmiş. Sokaklarda güvenlik görevlilerinin bu denli fazla olması güvenlik duygusundan çok güvensiz bir his uyandırıyor. Sık sık kontrolden geçiyorsunuz. Bunca temizlik ve düzene rağmen Ruanda, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Gelişim Çözüm Ağı'nın 2015 Dünya Mutluluk Araştırması'na göre en mutsuz on ülke arasında altıncı sırada yer almış.

Afrika'nın her şehrinin ayrı bir hikâyesi, ayrı bir müziği var. Şehre girdiğinizde hislerinizi hemen kaplıyor. Şehrin duygusu kısa sürede sizi sarıyor. Kigali ise diğer Afrika şehirlerinden oldukça farklı. Sizde bu duyguyu oluşturmakta gecikiyor. Zira baktığınızda gerçek bir şey görmüyormuşsunuz, gerçek sesler duymuyormuşsunuz gibi bir his sizi uzun süre terk etmiyor. Güvenlik görevlilerinin yüzlerindeki zoraki

tebessümü hemen fark ediyorsunuz. Şehrin perdelenmiş görüntüsünü anlamaya çalışıyorsunuz.

Şehirde her ayın son cumartesi günü tüm ülkede “Umuganda” ismini verdikleri ortak çalışma anlamına gelen temizlik günü ilan edilmiş ve o gün 07.00-12.00 arası trafik duruyor, şehirde büyük bir temizlik yapılıyor. Halk, evinin önünden başlayarak sokakları temizliyor. Şehrin arasında geniş tarım arazileri var. Bölgenin ya da mahallenin sorumlusu, isteyen her aileye geçimlerine yardımcı olmak maksadıyla ekip biçimleri karşılığında bir ya da iki dönüm toprak tahsis ediyor. Aile, o sene içerisinde bek-

lendiği gibi tarım yapmazsa toprak bir sonraki sene ellerinden alınıyor. Devletin toprak gelirlerinden herhangi bir beklentisi yok. Sadece aileler doysun isteniyor. Şehir içi ulaşım genelde moto-taksilerle sağlanıyor.

Ruanda'da Avrupa kaynaklı ırk temeline dayalı teorilerle halk iki gruba ayrılır. Ari ırkla aşağı ırk olarak bölünen halk, bir grubun Avrupalı sömürgeci ülkelerin temsilcileri gibi davranmaları, diğer grubu gerçek Ruandalı kabul etmemeleri ve iki grup arasında yıllarca birken öfkenin patlamasıyla sekiz yüz bin kişinin katledilmesine sebep olur. Bunlardan -çoğu dövülerek öldürü-

len- üç yüz bini çocuktur. Üç-dört aylık kısa bir sürede sopa ve satırlarla birbirlerini katletmeleri, Ruanda tarihine kara bir leke olarak geçer. Katliamın kıvılcımını başlatan olay dört Nisan 1994'te Başkan Habyarimana'nın uçağının düşürülmesi olur. Uçağın düşürüldüğü vakitten kısa bir süre sonra Hutu üst düzey yöneticileri tarafından katliam emri verilir, Interhamwe milisleri yollara barikatlar kurar ve kimlik kontrolü yapılarak Tutsi olanlar ve önceden belirlenen ılımlı Hutu'lar yakalanır. Soykırım Çin'den getirilen palalarla ve sivri uçlu sopalarla acımasız bir biçimde gerçekleşir. Soykırımın yüzüncü gününde üç yüz bini çocuk,

sekiz yüz bin kişi öldürüldükten sonra BM gelen tepkilere dayanamaz ve Ruanda'ya Barış Gücü gönderir.

Dünyanın çoğunluğu bu ülkeyi soykırım ve soykırımdaki işlevini anlatan *Hotel Ruanda* filmiyle tanıdı. *Hotel Ruanda* filmine konu olan Hotel des Mille Collines'e gidiyoruz. Soykırıma dair en ufak bir iz yok. Soykırımın yirminci yılında otel müzeye çevrilmek istenmiş ama kabul görmemiş, hatta soykırımla ilgili sergiye de izin verilmemiş. Otel turistlere hizmet vermeye devam ediyor. Çalışanlar soykırımla ilgili sorulardan oldukça rahatsız oluyor. Mihmandarımız sadece otel çevresinde değil gezi boyunca "Tutsi" ve "Hutu" sözcüklerini ya sessiz söylüyor ya da "kısalara" ve "uzunlara" diye anıyor. Bize de mümkün mertebe sözcükleri telaffuz etmememizi öneriyor. Otelden ayrılırken mihmandarımız filmin, katliamın hem Hutu hem de Tutsiler tarafından karşılıklı gerçekleştirilmiş olduğunu anlatmasının Ruanda'da tepkiyle karşılındığını anlatıyor. Oyuncular başta olmak üzere yönetmen de dâhil filmde ismi geçen herkes için ülkeye giriş yasağı da konmuş. Filmin Ruanda'daki gösterimine de izin verilmemiş.

Kimlik kartlarındaki "Hutu" ve "Tutsi" ibareleri kaldırılarak "Ruandalı" kimliği oluşturulmaya çalışılsa da herkes herkesin akrabalarından birini öldürdü kuşkusu, Ruandalılara pek rahat vermiyor. Soykırım müzesinde soykırımda hayatını kaybedenlere ait kafataslarının sergilenmesi, durumu hiç de normalleştirmiyor. Yapanın yaptığının yanına

kr kalması, hiçbir şey olmamış gibi davranılması halkın en büyük sancısı. Buna rağmen sokaktaki halkın yüzü gülüyor. Yetkililer o karanlık günlerin bir daha yaşanmaması için sık sık hemen her yere "Bir Daha Asla" yazan tabelalar astırıyorlarmış.

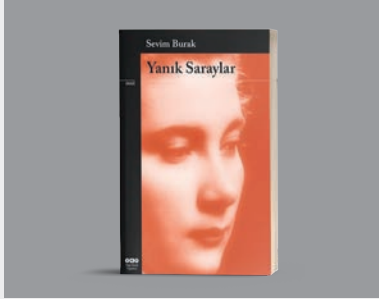
On üç milyonluk ülke nüfusunun resmî yüzde 5'i; gayriresm verilere göre ise en az %10'u Müslümanlardan oluşuyor. Müslümanlar, özellikle soykırımdaki tutumları nedeniyle ülkede her kesimin saygısını kazanmış. Dönemin müftüsünün fetvasıyla Ruandalı Müslümanlar soykırımdan kaçan Tutsilere evlerini ve camilerini amış. Müslümanlar, mahallelerini kapatarak Tutsileri korumuş ve katliamları önlemek için çaba göstermiş. Her iki taraf için denge gözeterek ve barış çağrısı yaparak katliamın bitmesinde önemli rol oynamış. Öyle ki bu durum halk arasında "Kiliseye sığınan öldürülür, mescide sığınan ise hayatta kalır ve yaşamına devam eder." şeklinde bir deyme dönüşmüş. Hristiyan halkın sempatisini kazanan Müslümanların sayısı soykırım öncesine göre oldukça artmış. Yüzde birlerle ifade edilen Müslümanların sayısı, birkaç yıl içerisinde yüzde onlara ulaşmış. Daha sonraki yıllarda Ramazan Bayramı, Ruanda Devleti'nin resmî tatilleri arasına girmiş. Ayrıca Ruanda Müslümanları kendi liderlerini ve mftlerini seçme hakkına sahipler. On dört kişiden oluşan Yüksek Müslüman Konseyi denilen bir müessese bu işleri yürütmekte. Beş yıl için seçilen Ruanda müftüsü, devletin nezdinde Müslümanları temsil etmekte ve ülke içerisinde bulunan İslami kurumları yönet-

mekte. Beş yüzden fazla caminin ibadete açık olduğu Ruanda'da bir buçuk milyon Müslümanın yaşadığı tahmin ediliyor. Kaddafi, Kigali'de Müslüman bölgeye büyük bir cami inşa ettirmiş. Caminin girişinde, Ruanda bayrağının hemen yanında, Libya bayrağı da dalgalanıyor. Caminin evresi alabildiğine yeşil bir bölge. Amatör futbol sahaları, yürüyüş yolları ve parklar var. Geniş spor sahaları şehrin birçok yerinde var aslında. Her hafta cuma günü öğleden sonrası spor amaçlı tatil edilmiş ve bu yarım günde herkesin spor yapması isteniyor.

Cuma namazına Kigali İslam Merkezi'ne gidiyoruz. Yağmur yağıyor. Camide beyaz elbiseler içindeki çocukların arasına karışıyorum. Aralarındaki şakalaşmaları anlayamasam da yüzlerindeki gülümseme insanı rahatlatan cinsten. Namazdan sonra merkezin yan bölmelerindeki eğitim merkezini geziyoruz. Aralarında Türklerin de olduğu okul yöneticileri eğitim ve öğrencilerle ilgili bilgi veriyorlar.

Akşama doğru Kigali'de yaşayan Türkler bizi geniş bir bahçede hazırlanmış yemeğe davet ediyorlar. Bölgeye özgü kök kıztartmasını ilk kez orada yiyoruz. Kigali zerine uzun uzun konuşuyoruz. Alışkanlıklarını değiştiren, elbisesini yenileyen bir şehrin sancılarını dinliyoruz onlardan. Otele dönerken yağmura yakalanıyoruz. Bahçesinde uzun uzun yağmuru seyrediyoruz. Yağmur, şehrin seslerini kesiyor. Bizi, film setinde bulunma duygusundan kurtarıyor.

BİR KİTAP

Yanık Saraylar

Dil ve üslup, temalar, işlenen temanın etrafında örülen metaforlar bakımından çok başarılı bulduğum *Yanık Saraylar*, 1965 yılında yayımlandığında çeşitli tartışmalara konu olmuş, yılın edebiyat olayı sayılmış. O yıllardan günümüze dek uzanan uzun soluklu bir dil ve anlatımı yakalamayı başaran Sevim Burak'ı anlamak için belki de biyografisine bakmakta yarar var. Yazar, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiş bir Yahudi olan Marie Mandil ile Mehmet Burak adlı bir gemi kaptanının kızıdır. Yahudi toplumunun arasında yaşayan Burak'ın hayatından metinlerine pek çok izin yansıdığını görürüz. Kitap 6 hikâyeden oluşmaktadır. Yazar kendince bir dil bilgisi anlayışı geliştirmiş gibidir. Ve yalnızlık, ölüm, korku, endişe, dışlanma gibi duyguları farklı teknikler deneyerek hissettirmeye çalışmış, yer yer sürrealist denemeler yapmıştır. Öykülerindeki sessiz çığlık ve sesini duyurmaya çalışan kadınların hayata olan itirazı işitilmeyecek gibi değildir.

BİR TABLO

Buğday Tarlası ve Kargalar

Van Gogh'un intiharı öncesi yaptığı son tablo ve psikolojisini en net biçimde anlatan eseridir. Tablosuna düştüğü not teselliye mahal bırakmayacak cinstendir: "Sıkıntılı gökyüzünün altında uçsuz bucaksız buğday tarlaları uzanıyor ve bu, tüm mutsuzluğumu ve sonsuz yalnızlığımı dile getirmeme yetiyor." Tablo, hem kendi hayatının hem de bir sanat akımının son eseri olması bakımından oldukça asil bir veda niteliğindedir. Rüzgârdan sağa sola yatan küçük başaklı buğdaylar, üstlerinde bir şeyler aranan kargalar... sanki bitmeyecek kadar büyük gözükür. Yine de *Buğday Tarlası ve Kargalar*'da bu tür arayışlar içine girmektense gerçekten harcanan vakte değecek şekilde bu sıra dışı tablonun içeriğini incelemek ve takdir etmek daha doğru olacaktır. Elle tutulamayan sırlar eğer var iseler, bizim ötemizdeki dünyalarında var olmaya devam edeceklerdir, tıpkı kargalar gibi.

ÜÇ TAVSİYE SEGAH GÜMÜŞ

BİR FİLM

Lütfen Beni Öldürme

Bir insan kendisinin roman kahramanı olduğunu ve yakında kurgu gereği öldürüleceğini anlarsa ne olur? Yönetmenliğini Marc Forster'ın üstlendiği *Stranger Than Fiction* filmi Amerikan kültürünün izlerini taşıyan bir üslup ve sosyokültürel yapı sergiler. Daha açılış sekansından itibaren devasa kozmik evrenin karşısında küçücük bir figür olan insanın öyküsü bu zıtlıklarıyla hissettirilir. Ve filme bizi dâhil eden hayalet kameranın bakış açısından sonra odaya girdiğimizde anlatıcının sesini duyarız. Sanatın karşısına yaşamın konduğu ve her şeye rağmen yaşamın kazandığı filmde yazar da hayatla ve kendisiyle barışarak dönüşüm yaşayan bir film karakteridir. Film şu soruyu sordurtuyor bizlere: kendi hayatlarımızın başrolündeyiz ancak ölümümüzü anlamlı kılmak için ne yapıyoruz?

HAYATIMIN TARZI MI?

HİLAL KOÇ HANCI

**İçinde bulunduğumuz hayatı,
yaşadığımız olayları doğru
anlamlandırmak, iyi bir muhakeme
yapmak hayata eleştirel bakmakla
mümkündür. ”**

Osmanlı'nın son dönem yazarlarından Ömer Seyfettin, tarihimizde kırılma noktası olan pek çok olaya tanıklık etmiş hem dünya genelinde hem de ülkemizde yaşanan değişimlerden hissesine düşeni alıp okurlarıyla buluşturmuştur. Onun bazı eserlerinde ele aldığı mazi ve gelecek arasındaki zıtlıklar, Doğu ve Batı karşılaşması sadece yaşadığı döneme ait sorunlar olmaktan oldukça uzaktır. *Bahar ve Kelebekler* hikâyesinde bir büyükanne ile onun torununun torunu olan genç kız arasında geçen diyalog bugün dahi yaşadığımız coğrafyada var olan hem medeniyet hem de geçmiş-gelecek nesil zıtlıklarına örnek olacak nevidendir.

“Şimdi siz Frenk mürebbiyeler elinde büyüyor, kendi lisanınızın güzelliklerini tanımıyor; başka memleketlerin, başka şeylerini öğreniyorsunuz. Onlara benzemek istedikçe kendi benliğinizden uzaklaşıyor, etrafınızdan nefret ediyor, hakikaten sevinç ve saadetten mahrum kalıyorsunuz... Frenklik bir veba gibi içimize girmiş, eşyamızı, esvaplarımızı, evlerimizi değiştiren ruhlarımızı da değiştirmişti. Her şey yalan, her şey sahte, her şey taklit oldu. Ananelerimiz öldü. Sa-

adet uzak bir hayale, yetişilmez bir hülyaya inkılap etti... Âdetlerimizle beraber sevinçlerimiz de söndü. Şimdi şaşkın ve mustarip bir nesil...”

Osmanlı'nın son dönemlerinde Tanzimat ile başlayan değişim hareketi, Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan düzenlemeler ile devam eder. Sanayi, ticaret, tarım, ekonomi, eğitim alanlarındaki sorunları çözmek ve ilerleme sağlamak amacıyla yapılan düzenlemelerde Batı'nın uygulamaları örnek alınır. Batılılaşma ve modernleşme hareketleri sadece Batı'nın ileri teknik, araç ve imkânlarına ulaşmakla sınırlı kalmaz. Çünkü kültürel değişim bir bütündür ve maddi unsurlarla birlikte manevi unsurlarda da değişim gerçekleşir. Hatta ideolojik ve manevi değişim, topluma teknik ve bilimsel değişimden daha hızlı etki eder. Bu sosyolojik olgu toplumumuzun sosyal değişim sürecinde de yaşanır ve sosyal hayattaki yenilikler, teknik ilerlemelerden daha önce görünür-lük kazanır. Bu noktada son iki yüz yıldır devam eden toplumsal değişimin kültürel yozlaşmaya dönüştüğü, inancımızla, kültürümüzle, gelenek ve göreneklerimizle aramızdaki bağı zayıflattığı düşünüldüğünden birçok eleştiriye de beraberinde getirir.

Bugün, Batı tipi bakış açısı ve yaşam biçimine gitgide benzemenin, toplumdaki ikiliği geniş alandan aile içine kadar indirgediğini söylemek mümkün. Çok değil yirmi yıl önce farklı kültürlerle sahip insanlar aynı mahallede yaşarken şimdi aynı evin içinde dede, baba ve torun farklı kültürlerin yaşam biçimlerini sürdürme eğiliminde. Bu da maalesef basit kuşak çatışmalarından öte kültür çatışmalarına benzer bir durum ortaya çıkarmakta.

Yaşam tarzı, yaşamı nasıl sürdüreceğimizle ilgili temel seçimlerimiz ve genel hayat görüşümüzdür. Bulunduğumuz toplumdan, sosyo-ekonomik durumdan, kişisel beklentilerimizden bağımsız bir yaşam sürmeyiz. Yeme içime alışkanlıkları, giyim tarzı, ev dekorasyonu, eğlence anlayışı, gezilen mekânlar, vaktin nasıl planlandığı gibi konular hayat tarzının birer parçasıdır. Bu alanlarda yaptığımız tercihlerle kendi kişiliğimizi ve yaşam biçimimizi inşa ederiz. Burada önemli olan konu bize sunulan seçeneklerin ne olduğu ve tercihimizi belirlerken hangi değerlerden etkilendiğimizdir.

Öncelikle şunu hatırlamakta fayda var, Müslüman, bireysel ve toplum-

sal davranışlarında iyi ve doğru olanı seçmekle sorumludur. Bu sebeple hayat tarzı oluştururken de İslami ve insani olanları dikkate almalıdır. Allah (c.c.), “*Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kim Allah’a ve peygamberine itaat ederse Allah onu, altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır, orada devamlı kâhıdırlar; işte büyük kazanç budur.*” (Nisâ, 4/13) ayet-i kerimesinde olduğu gibi sosyal hayatı tanzim eden ayetlerde “*Bunlar Allah’ın sınırlarıdır.*” ifadesiyle İslam’ın çizdiği genel çerçeveyi hatırlatır. Diğer taraftan günlük hayatımızda önümüze çıkan her seçeneğin bir kaynağı olduğunu unutmamak gerekir. Kimisi ailemizin yaşadığı yörenin âdetlerinden, toplumun gelenek ve göreneklerinden kimisi de popüler kültürün öğelerinden beslenir. Bizler karşımızda duran seçenekler arasında tercihlerimizi belirlerken “kendi istediğimiz”e yöneldiğimizi iddia etsek de çoğunda bir dayatmaya maruz kalırız. İster popüler kültürün reklamlarla ön plana çıkarılmış moda dayatmaları olsun ister birlikte yaşadığımız insanların beklentileri olsun bize yönelik alternatifleri sınırladığında “kendi isteklerimiz”den bahsedemeyiz. Ayrıca muhakeme yapmadığımız durumlarda dar alanlarda sıkışıp kalırız.

Kendimize ait bir tarzımız olmasını istiyorsak karşımıza çıkan alternatiflerin kaynaklarını doğru değerlendirmemiz gerekir. Bu konuda oldukça farklı tarzlarla karşılaşan günümüz insanının Aliya İzzetbe-

goviç’in tavsiyesine ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. İzzetbegoviç, “Ben olsam Müslümanların yaşadığı yerlerdeki okullara ‘eleştirel düşünme’ dersi koyardım.” diyor. İçinde bulunduğumuz hayatı, yaşadığımız olayları doğru anlamlandırmak, iyi bir muhakeme yapmak hayata eleştirel bakmakla mümkündür. Hayatı doğru okuduğumuzda dayatmaları fark ettiğimiz gibi beklentilerin gerekçelerini de anlamaya başlarız. İtirazlarımız da isteklerimiz de sağlam bir zemine oturur.

Eleştirel düşünme dersi yaygın bir şekilde müfredata girmese de toplumumuzda yaşanan değişimlere dair bireysel okumalar yapmak bugünü anlamamıza ve karşımızda duran seçenekleri doğru analiz etmemize katkı sağlayacaktır. Ahmet Mithat Efendi, Nurettin Topçu, Erol

Güngör, Prof. Dr. İsmail Kara bu konularda çok kıymetli eserlerde imzaları bulunan isimler. Özellikle Nurettin Topçu’dan *Amerikan Mektupları Düşünen Adam Aranızda*, Rasim Özdenören’den *Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler*, Hüsrev Hatemi’den *Yozlaşmadan Uzlaşmak* kitapları ilk anda akla gelen ve okuruna engin bir ufuk kazandıracak yazılardan oluşuyor. Geniş bir yelpazede yapılacak okumalarla beslenmiş bir hayat tarzının, kültür ve kuşak çatışmalarından daha az etkileneceğini söylemek kehanet olmasa gerek.

SİZDEKİ KARŞILIĞI

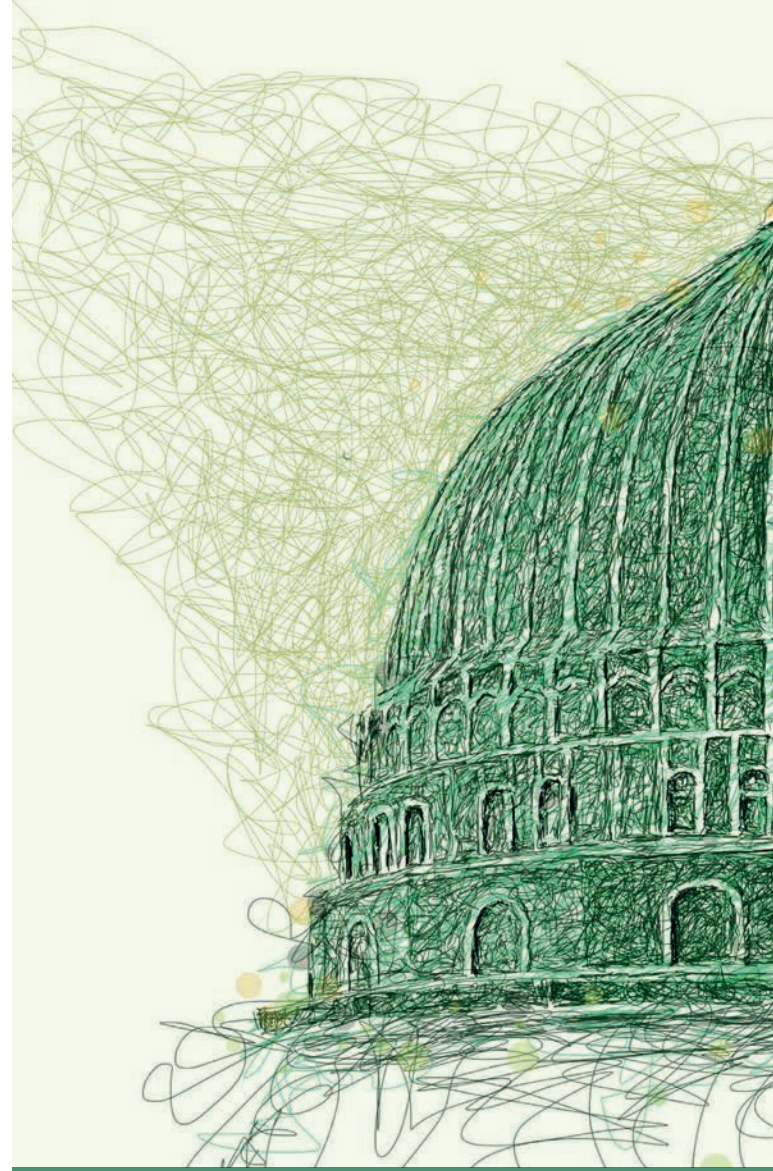
İTALYA

NESLİHAN ÇANKURT

Peygamber Efendimizin (s.a.s.) Medine'ye hicret ettiğinde ilk yaptığı şey bir mescit inşa etmek olmuştur. Bu mescit, Mescid-i Nebevi'dir. Biliyoruz ki bu mescitte namaz kılmanın önemi ve fazileti Hz. Muhammed (s.a.s.) tarafından bizzat dile getirilmiştir. Burası ilim ve kültür merkezi olduğu gibi resmî faaliyetlerin gerçekleştirildiği bir mekân olmuştur. Dahası Mescid-i Nebevi günlük hayatın merkezidi, çarşı ve ticaret ile ilgili her şey onun etrafında şekillenmişti. Buradan anlamalıyız ki Müslümanlar için mescit hayatın merkezinde yer almalı.

Mescid-i Nebevi, Müslümanlar için sadece bir mescitten ibaret değil, orada Müslümanların nasıl bir hayat yaşamaları gerektiğine dair örnek bir hayat var. Peygamberimizin hayatını okuyoruz, inceliyoruz ama hep kitaplardan... Aslında gidip görmek, nerede neler olmuş bizzat hissetmeye çalışmak önceliğimiz olmalı. Maalesef bana daha gidip ziyaret etmek nasip olmadı ve bunun eksikliğini sürekli hissediyorum. Bizler bu hayata kendimizi kaptırmaya meyilliyiz. Bence bu kutsal mekânlara gidip bize vahyedilen dini hissederek hayatımıza geçirebilmek çok daha etkili olacaktır. İnşallah yakın zamanda gidebilmek nasip olur.

MESCİD-İ

TÜRKİSTAN

EDİBE UDUN DOĞU

Bir gece rüyamda Mescid-i Nebevi'yi gördüm, saadet devrinde gibiydik. Her yer mis gibi gül kokuyordu, yeşil kubbenin altında dostlarımızla oturup sohbet ediyorduk. Sevgili Peygamberimizi, ashab-ı kiramı, Fatıma, Aişe, Hatice annelerimizi konuşuyorduk. Sanki gözümüzün önündelerdi. Mescid-i Nebi avlusunda Peygamber Efendimizin mübarek sohbetini dinlerken sanki Hz. Ömer geliyordu karşıdan, gözlerinde sevgi dilinde salavat ile...

Rüyanın etkisi ile yine ellerim kalemime uzanıyordu, kalbimdeki hasreti, gözümdeki özlemi satırlara dökmek için. Şimdiye kadar ne destanlar yazılmıştır aşk hakkında, sevgi hakkında, özlem hakkında... Ama hiçbir Sevgili Peygamber'in özlemiyle yanan kalplere denk değil. Bir gün o mübarek topraklara gitmek nasip olur mu? Mescid-i Nebi'de yeşil kubbe altında ayakta durarak Ya Resûlallah ben geldim, sana geldim, seni görmeye geldim demek nasip olur mu?

NEBEVİ

TÜRKİYE

ELİF CAN

Şehirler kendi şahitliklerinden beslenir. Mekândaki duyguları ile duruş kazanır ve kazandırır. İslam şehirleri de bu şahitlikleri duyguları aracılığıyla güçlendirir ve medeniyetleri ince işçiliğiyle şekillendirir. Vahyin, hakikatin, tevhidin kaynağı bir olduğu gibi medeni temayülleri besleyen kaynak da Medine'dir. O, gül cemaliyle ahlak temellerini inşa eden Peygamber'in talebe yetiştirdiği yerdir. Kendi kelimeleriyle toprağı bileyen sultanlar membaıdır. Sahabenin ayak izlerinin soluklandığı bu mübarek belde, Yesrib'in çöküş defteridir. Kalam kalesini Nurların Efendisi'nin diliyle medeni kılma yolculuğunun ürünü, mekânın medeniyesi, yer ve gök gönüllüsü olarak vahyin düzlemsel açılımıdır. Bu bakımdan medeniyetlerin doğmasına vesile her kül Yesrib her gül Medine her kul Medinelidir.

Medine insanın, mekânın ve zamanın imarına yönelik ansiklopedik bir tanım sağlar. İlâhi bir yeryüzü varoluşu olan medeniyet akımı onun sözcüklerinden beslenir. Bu şehirde tezahür eden yaşam pratikleri yalnız Müslüman toplumların değil insanın olduğu her çağın ve mekânın mevzu bahisleridir. Habibullah'ın beldesi, asırları aşan muhabbetiyle çağın solgun yüzlü şehirlerine karşın cemalinde zamanın tüketemediği hakikati taşır.

TAYLAND

MISS NAMPUENG RUENRENOO

Mescid-i Nebavi, Peygamber Efendimiz tarafından Medine'ye hicret ettikten sonra yaptırılmıştır. Çünkü Müslümanların manevi bir merkeze ve bir ibadethaneye ihtiyaçları vardır. Bakıldığında burası sadece ibadet yeri değildir. Aynı zamanda misafirlerin ağırlandığı, davaların karara bağlandığı, eğitim verilen bir okul işlevi görmüştür. Ve en önemlisi, bu mescit aynı zamanda Peygamberimizin kabridir.

Resûlullah, Mescid-i Nebavi'de kılınan namazın, Mescid-i Haram hariç diğer yerlerde kılınan namazlardan bin kat daha faziletli olduğunu haber vermiştir.

CAHİT SITKI TARANCI

canan olpak ko

Biz güzeli arayan adamlarız...
Cahit Sıtkı Tarancı

Şiirin ufku geniştir. Çünkü görülenin ötesine bakmasını da bilenlere şair denilir. Böyleyken okur, kimi şairleri belirli bir ufuk ekseninde görmeyi tercih eder. Namık Kemal “Vatan Şairi”dir mesela; Mehmet Emin Yurdakul “Türkçü Şair”dir, Behçet Necatigil “Evler Şairi”dir. Acaba Ahmet Haşım, bir adet “Akşam Şairi” kabulünü elde edebilmek için mi ömrünün hüzünlü saatlerini akşamlara feda etmiştir veya Celal Sahir Erozan’ı “Kadın Şairi” yapan, kadınları anlatan şiirler yazması mıdır yoksa kadınlar tarafından okunan şair olması mıdır; kimse de düşünmez bunu.

Peki, şairler böylesi adlandırmaların isimlerinin bile önüne geçmesinden memnun mudur? Öncelikle şunun bilinmesini isterim ki sorunun cevabını ben de bilmiyorum. “Yazarımızın bu konuda nasılsa bir bilgisi ya da fikri vardır” yanılgısının uyanmasını istemem. Yürüteceğim birtakım tahminlerle yetinmenizi istemek dışında herhangi bir vaadimin olmadığını da peşinen belirteyim.

İlk tahminim hiç de memnun olmadıkları yönünde. Sen onca derin dehlizlere dal, kendin merkezli olmak kaydıyla insanın iç dünyasını ifşa et, duyguların ucunu kanat, kelimeleri kelimelerle tam manasıyla evlendir; sonunda okur seni tek bir temanın sınırları dâhiline sıkıştırıp bıraksın. Bunun için miydi yani koca bir ömrü melalin yoldaşlığında geçirmek, varlığının kusurlu kabul ettiğin yönlerine –o varlık böylesi bir kabulü hiç de hak etmemesine rağmen- bir çirkinlik yakıştırmak, şairliğinin tuttuğu günlerde en yakın arkadaşların tarafından bile “çekilmez adam”lardan sayılmak ve tüm çıkmazlar etrafını sardığında “göllerde bir dem kamyş olmayı” delice arzulamak? Madem mesele akşamlardan

ibaretti, yazardın işte sadece akşam şiirleri, okurun sana biçtiği payeyi de ananın ak sütü gibi öpüp başına kordun; olur biterdi.

Hatta memnun olmamanın ötesinde, belli bir temanın sınırlılığına dâhil edilmekten korkuyor da olabilir kimi şairler. Kalıp tema dışında kalan şairler de illa o kalıba çekilmeye çalışılacaktır nihayetinde, şiirine açılacak sonsuz pencereler birer birer kapatılıp geriye tek bir pencere bırakılacaktır. Bir şair, okurunun önüne tekrar tekrar aynı lezzeti koymayı neden arzulasın ki? Nihayetinde şiir, her okunduğunda, o an içinde bulunulan ruh hâlinin etkisiyle bambaşka duyguların kapısını aralar. Şairler, daima tek bir kapıyı işaret ettirdikleri için değil, belirsiz yığınla kapının varlığını anlamamızı sağladıkları için büyük insanlardır.

İkinci tahminim, aslında içten içe memnun oldukları yönünde. Zira okurun bir şaire biçtiği o payeyi etiket sayamayız. Günümüz kavramlarıyla açıklanacak olunursa o paye, marka dediğimiz şeyin ta kendisidir. Sıradan bir şair, ömrü boyunca tek bir temanın peşinden koşup dursa da peşinden koştuğu temanın markasını belki de asla alamayacaktır. Paye, bir anlamda söz konusu şairin yeteneğinin, söz söyleme ustalığının okur tarafından onanması demektir. Evet, “akşam” bir temadır, isteyen herkes “akşam” temalı şiir yazabilir, zaten geçmişten günümüze binlerce akşam temalı şiir yazılmıştır ama kusura bakmayın hanımlar beyler, “akşam” temasının ustası Ahmet Haşim’dir!

Sanırım artık, yazımızın asıl konusu olan Cahit Sıtkı Tarancı ismine geçiş yapma vakti geldi.

Herhâlde edebiyatın en evrensel iki konusu bütün zamanlarda var olagelmıştır: Aşk ve ölüm. Bugün elimize ulaşan en eski şiir, milattan önce iki binli yıllardan kalma bir aşk şiiri mesela. Adı bilinen ilk Türk şair de Aprunçır Tigin ve elimizdeki iki şiirinden birinin ismi “Sevgili”. Buradan çıkaracağımız sonuç; yüzyıllar, diller, coğrafyalar değişse bile aşkın dile vurumu şiirler, şarkılar, türküler sayesinde olmuştur. Ölüm karşısındaki çaresizliğimizin dışı vurumuyla da ortaya sagular, mersiyeler, ağıtlar çıkmıştır.

Türk edebiyatı merkezli düşünüldüğünde şimdilik “Aşk Şairi” payesinin verildiği bir şair yok. Elbette Fuzuli’sinden Baki’sine, Karacaoğlan’ından Âşık Veysel’ine, Attila İlhan’ından Cemal Süreya’sına aşkı dizelere dökmüş nice büyük şair var. Herhâlde aşk temasını işleyen onca şaire rağmen herhangi bir şairin “Aşk Şairi” payesini alamaması, iş aşkı anlatmaya geldiğinde hemen her şairin yeteneğini birkaç gömlek üstet taşımasıyla ilgili. Salt Karacaoğlan’a “Aşk Şairi” desen Yunus Emre’ye haksızlık olacak, Süleyman Çelebi’ye haksızlık olacak. Hele ki Şeyh Galip’e hepten haksızlık olacak. En iyisi aşkı şairliğin gerekliliklerinden biri kabul etmek, tek bir şairi aşkla sınırlamak yerine bütün şairleri aşkla kucaklamak.

Ama ölüm gibi zor bir temanın şairi var: Ölüm Şairi. Yani ölümü anlatarak ölümsüzlüğü elde etmek gibi

bir paradoksa imza atan ve Anadolu’nun yüzlerce yıldır ağıtlar yakan anonim kadınlarıyla ölümü anlatma noktasında buluşan Cahit Sıtkı Tarancı.

Peki, kimdir o meşhur “Ölüm Şairi”miz?

Divan-ı Lügati’t-Türk’ü keşfeden Ali Emiri, Türklük düşüncesinin sistematığını oluşturan Ziya Gökalp, doğup büyüdüğü köylerin kederli yalnızlığını dizelerine işleyen Ahmet Arif, tiyatroları bugün bile sevilerek izlenen Orhan Asena ve yakın zamanda kaybettiğimiz Sezai Karakoç gibi Cahit Sıtkı Tarancı da Diyarbakır’ın büyüttüğü edebiyat ustalarındandır. Asıl ismi Hüseyin Cahit’tir ve 1910 doğumludur. Babası Bekir Sıtkı Bey, Diyarbakır’ın köklü ailelerinden Pirinççizadeler’e mensuptur; “Anne Ne Yaptın?” şiirinde “Anne sana kim dedi yavrunu doğurmayı?/ Sanki karnında fazla yaramazlık mı ettim?” diye sorduğu annesiyse babasının amca kızı Arife Hanım’dır. Cahit Sıtkı ilk ve ortaöğrenimini Diyarbakır’da, Saint Joseph Lisesinde başladığı lise eğitimini ise Galatasaray Lisesinde tamamlamıştır. En yakın dostu olan bir başka büyük şair Ziya Osman Saba’yla da Galatasaray Lisesinde tanışır.

Cahit Sıtkı 1931’de Mülkiye Mektebine başlar, 1935’te Yüksek Ticaret Mektebine geçiş yapar fakat birtakım özel sebeplerden ötürü öğrenimini tamamlayamaz. 1936’da Sümerbank’a memur olarak girer. 1938’deyse Nadir Nadi’nin desteğiyle Fransa’ya öğrenim görmeye gider. Aynı sıralar Paris’te bulunan Ok-

tay Rıfat'la birlikte Paris Radyosu Türkçe Yayınlar Servisi'nde spikerlik yapar. 1940'ta Paris Almanlar tarafından bombalanınca İsviçre'ye geçer, ardından Türkiye'ye döner. Askerlik görevini yerine getirdikten sonra 1944'te Anadolu Ajansı'na mütercim olarak girer ve bu sayede dönemin birçok şairiyle tanışma fırsatı bulur. 1951'de Cavidan Hanım'la evlenir. Evliliklerinin üçüncü yılında hastalanarak kısmi felç geçirir, vücudunu hareket ettiremediği gibi konuşma yetisini de kaybeder. "Otuz Beş Yaş" şiirinde otuz beş yaşının yarısı kabul eden şair, kırk altı yaşındayken tedavi için gittiği Viyana'da 13 Ekim 1956 tarihinde vefat eder. Mezarı, Ankara Cebeci Asri Mezarlığı'ndadır.

Şiirle daha lise yıllarındayken ilgilenmeye başlayan Cahit Sıtkı Tarancı'nın 1930'dan itibaren Yaşar Nabi'nin çıkardığı *Varlık*, Necip Fazıl'ın çıkardığı *Ağaç* gibi çeşitli dergilerde şiirleri yayımlanmaya başlar. Hakkında, 1932'de Peyami Safa'nın üç tane yazı yazmasıyla beraber tanınırlığı artar. "Otuz Beş Yaş" şiiriyle 1945'te bir edebiyat yarışmasında birinci olunca da tüm yurttan tanınan bir şair olur. *Ömrümde Sükût*, *Otuz Beş Yaş*, *Düşten Güzel* ve *Sonrası* şiir kitaplarıdır.

Şiir dışında hikâyeyle de ilgilenir. Özellikle Paris'te olduğu yıllarda, geçimini büyük oranda, tefrika hâlinde yayımlanan hikâyeleri ve çevirileri sayesinde sağlar. Yine de hikâyeci yönünün geri planda kalmasını istediğinden hikâyelerinde Cevat Sadık, İrfan Kudret gibi takma adlar kullanır. 1976'da Selahattin Ömerli, onun hikâyelerini *Cahit Sıtkı'nın Hikâyeciliği ve Hikâyeleri* kitabında bir araya getirmiştir. Okunduğunda görülecektir ki Cahit Sıtkı, hikâyede

de en az şiir kadar yetenek sahibi bir kalemidir.

Kendini, geleceğin okuruna en güzel şiirleri yazmakla görevlendirmiş bir şairdir Cahit Sıtkı. Günümüzde cami avlularındaki musalla taşlarının dış yüzeyine "Otuz Beş Yaş" şiirindeki "Kim bilir nerde, nasıl, kaç yaşında?/ Bir namazlık saltanatın olacak" şeklindeki bent yazılı olduğuna göre, halka mal olmayı başarmış demektir. "Ölüm Şairi" adıyla tanınmış bir şairin manevi hatırasını en güzel şekilde yaşatmak da galiba musalla taşlarına o meşhur bendi yazdırmak olsa gerektir.

Cahit Sıtkı'nın benimsediği şiir anlayışına öz şiir/saf şiir denilir. Öncülüğünü Cenap Şahabettin, Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'in yaptığı bu anlayışın önde gelen temsilcileri Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas'tır. Öz şiir şairleri, şiiri her türlü ideolojinin ve sosyal sorunun önünde görürler, onlara göre şiirin asıl amacı estetik bir sanat faaliyeti ortaya koymasıdır; bu yüzden şiirlerinde gündelik sorunları ve geniş kitlelere seslenen ideolojileri ele almazlar. Hâliyle Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Ölüm Şairi" olmasında benimsediği şiir anlayışının etkisi büyüktür. Ölüm, gündelik sorun ve ideolojileri de kapsayan bir insanlık meselesidir; evrenselliği sınırları ve zamanları aşan genişliktedir. Ölüm karşısında hissedilen acı; ten rengi, cinsiyet, ırk, yaşanan asır fark etmeksizin tüm insanlığı ortak bir noktada buluşturur. Uсталık, böylesi kapsayıcı bir temayı estetik bir şekilde sunabilmektir. Ki asıl zor olanı da burasıdır. Zira söz konusu olan, herkesin bildiği bir duyguyu en güzel şekilde anlatmaktır.

Onu ölüm duygusuyla bu denli ayrılmaz kılan, bir de özel sebebin olduğu anlatılır.

Paris'e Alman bombalarının yağdığı günlerde, canını kurtarmak için İsviçre'ye geçmek için yola çıkar. Ne var ki sınırlar kapalıdır, yolculuk yapabileceği herhangi bir ulaşım aracı yoktur. Bunun üzerine bir bisiklet alır, Alpler'in eteklerinde günlerce pedal çevirir. Alman uçaklarının, aralarında Cahit Sıtkı'nın da bulunduğu bisikletli gruba bombalar atarak saldırıda bulunduğu, her bir yanından âdeta kurşun yağan şairin ölüm korkusu saplantısına bu yüzden kapıldığı da rivayetler arasındadır.

Ama aslında Cahit Sıtkı karamsar bir şair değildir. Onda tertemiz bir Türkçe ve kelimeleri kelimelere tutuşturma titizliği yanında iyimser bir bakış açısı da vardır. Hayatı sever, insanları sever. Şiirlerinde sıklıkla ele aldığı "ölüm" o sevilen hayatın tam karşı istikametidir. Bir anlamda, arasının pek de iyi olmadığı hayattan kaçıp ölüme sığınmaz. Aksine, yaşama sevgisiyle dolup taştığı anlarda o hayatın sonunu da hatırlar.

Ve son olarak... Cahit Sıtkı Tarancı'nın, ölümü anlatarak ölümsüzlüğü elde etme paradoksuna imzasını attığını söylemişim. Bir başka paradoks daha var onun hayatında. Tıpkı Ahmet Haşim'inkine benzer bir paradoks: Cahit Sıtkı çirkin olduğunu düşünür. Şiirlerinin böylesi üst bir seviyeye ulaşmasında çirkinlik saplantısının çok büyük bir yeri olmalı. Yazdığı birbirinden güzel şiirlerle, öyle kabul ettiği yüzünün çirkinliğini gizlemeyi amaçlamış olabilir. Paradoks da burada. Zira Cahit Sıtkı Tarancı, bu sayede güzel bir insan olmayı başarabilmiştir.

1 Ömür dediğin...

Ömür dediğin, her an yeni bir hayatla yeniden dirilmektir.

2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey?

Allah (c.c.) sevgisi ve Allah'ın (c.c.) buyurduğu şekilde Resûlullah Efendimize duyulan aşkın olduğu yerde üçüncüye başka bir şey yakışmaz.

3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?

Cennetimizden bize ata edilen bir varidat. Çünkü çocukluğumuzdayken bizler cenneteydik.

4 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne yapmak isterdiniz?

Yine hekim olurum ama kardiyolog...

5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?

Hermann Hesse'nin dünyanın geçiciliğini anlattığı *Siddartha* adlı romanının kahramanı Siddartha, hayatın tüm zorluklarını yaşadıktan sonra hakikati arayıp bulması yönüyle...

6 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen?

Resûlullah Efendimiz...

7 Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız?

Ben kırılma tabiri yerine yeniden doğmanın kullanımını doğru buluyorum. O yüzden de yeniden doğum noktam olarak da tasavvufa intisabımdır.

8 Mevsimlerden hangisi?

Allah'ın her zamanı güzeldir.

9 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?

Mekke-i Mükerreminin fethi...

10 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru?

"Bu sorunuzu neyi görmek isterdin?" olarak ele alıp şöyle bir cevap vermek isterim: Rahman suresindeki "O, her an yaratma halindedir." (Rahman, 55/29) ayetini bizatihi müşahade etmek isterdim.

11 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?

Yaz kış ayırmaksızın denize girerim ve spor yaparım.

12 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?

Eski cehaletim...

13 Rol modelim dediğiniz kişi?

Hiz. Peygamberimizden başka kim olabilir?

14 En sevmediğiniz özelliğiniz?

En sevmediğim özelliğim öfkem.

15 Ruhunuz nereli?

Mesnev-i Şerif'in ilk 18 beytinde anlatılan asli vatanımız nereliyse oralı...

16 Geçerken gördükleriniz?

Her an yeni bir hayret, yeni bir güzellik...

17 Bir notunuz var mı?

Mesnev-i Şerif'i okuyun...

AYAKÜSTÜ SORULAR?

KENDİ KENDİNE FELSEFE: CEVAPLARI ARANAN SORULAR VE HAY B. YAKZAN

ÇİZİM ŞULE YAVUZER

Düşünürler ulaştıkları hakikat tasarımlarını insanlara anlatırken hitabet/belagat yöntemini baskın bir şekilde kullanırlar. Çünkü insan, doğası gereği farklı donanımda, farklı algılama ve anlama kapasitesindedir. Bu açıdan Batı felsefesinde mitoloji, İslam düşüncesinde kıssalar, Doğu geleneği ve Türk-İslam felsefesinde efsane, destanlar son derece önemli. Kur'an-ı Kerim'deki kıssaları, İslam felsefesinde Hay b. Yakzan'ı, Türk geleneğinde Dede Korkut Hikâyetleri'ni, Oğuz Kağan ve Manas Destanları'nı içerdikleri felsefi donanım açısından okuyup yorumladığımızda bunu görebiliriz.

Bu metinlere bakıldığı zaman duyuşal ve akli bilginin açıklamada zorlandığı metafizik hususların, akılüstü (irrasyonel) alana dair konuların keşfedici, dolaysız bir sezgi veya nur gibi bir yetinin imkânıyla hikâye tarzında anlatıldığı görülür.

Bize göre, Müslüman filozoflar, Greklerin kadim gelenekleri “Helenistik felsefe” adıyla evrenselleştirme çabalarını Hz. Muhammed’in (s.a.s.) getirdiği yeni sistem bağlamında okumuş ve İslam felsefesi bağlamında yeniden üretmişlerdir. Biraz açalım bunu: Büyük İskender ve Aristoteles’in yaptığının benzerini, Farabi ve İbni Sina yapmıştır. Bu iki İslam felsefesinin kurduğu Doğu felsefesini (Hikmetü’l-Meşrikiyye) Batı’da (Kuzey Afrika ve Endülüs) İbn Bacce, İbn Tufeyl ve İbn Rüşd geliştirmiş ve dünya kültürüne önemli bir katkı sunmuşlardır. Öncesinde Grekçe bilim dili iken Arapça bilim dili hâline gelmiştir.

İbn Tufeyl İslam felsefesinin kurucu akımı olan Meşşai geleneğini ve Farabi, İbn Sina, İbn Bacce çizgisini geliştirmiş, Doğu felsefesinin zirve noktasını herkesin anlayacağı bir şekilde anlatmıştır. Aslında eserinin adı yani *er-Risale Hay b. Yakzan fi Esrari’l-Hikmeti’l-Meşrikiyye* bunu en iyi şekilde özetler.

Felsefenin hikmet sevgisi olarak nitelenmesi, “Her Şeyi Bilen”in sadece Tanrı olduğunu söylemektir. Malum bu, sophos ile philosophos farkını gösterir. Nitekim Tanrı’nın dışında hiçbir varlık “Her Şeyi Bilen/sophos” değildir. İnsan, philosophos yani bilgeliğe ulaşmaya çalışandır. Her şeyi bilen sadece

ve sadece O olduğu için biz O’nu sıfatları bağlamında tanımaya çalışırız, diyoruz.

“İlim” ve “marifet” ayrımı bu açıdan önemlidir. İki niteliği de taşıyan yani âlim ve arif olan kişi fizik ve metafizik irtibatını faal akıl ile sağlayabilir. Ya da son derece girift (rasyonalizm-ampirizm) tartışmalara girmeden, evrenin yaratılışı, oradaki düzen, kozmoloji ve teleolojik delilleri sade bir dil ile anlatabilir.

Temel Soru(n)lar:

Akıl her şeyi kavrar mı? Akılüstü alana dair bilgilenmeler mümkün mü? Vahyin ulaşmadığı bir yerde yaşayan insanın konumu ne olacak? O insanın hakikate ulaşma imkânı nedir? İlk insanın yaratılışı, evrenin yaratılışı ve oluşum süreçleri nasıldı? Ölüm ve ölüm ötesi nedir? Bu soruların cevabını İbni Tufeyl’in *Hay b. Yakzan*’ında arayalım. Ruh ve nefis gibi felsefenin temel kavramlarını hitabet/belagat yöntemiyle sade bir dil ile anlatmak dediniz mi, *Hay b. Yakzan* metni gelir akla.

İlk insan ve evrenin yaratılışını Kur’an’daki bilgiler, mevcut veriler ışığında ortaöğretim ya da lisede okuyan bir gence anlatmak için İbn Tufeyl’i merkeze almak en doğrusu. Dönemin pozitif ilimleri ve ila-

hiyat disiplinlerinde uzman, hem hekim hem de hakim, bilge insan İbn Tufeyl, düşünce tarihinin odak noktasıdır desek abartmış olmayız. Nitekim Leibniz’in, “Müslümanların öyle filozofları var ki onların uluhiyet hakkındaki his ve fikirleri en yüksek Hristiyan filozofların fikirleri kadar yüksektir. Bunu Pococke’un Arapçadan tercüme ettiği *Philosophus Autodidactus* (Kendi Kendine Felsefe, Hay b Yakzan) isimli eserinden anlamak mümkündür.” demiştir.

Hay, yaratılan ve ruh üflenen insanın kendini ve evreni gözlemleriyle tanımaya çalışma serüvenidir. O evrende müşahade ettiği düzenden çıkarımlar yapar. Sonrasında Hay, Absal figürüyle İslamiyet’te Tanrı-evren-insan irtibatının nasıl kurulduğunu öğrenir. Kendi çıkarımlarını bunlarla kıyaslar. Burada önemli olan Hay’ın Tanrı-evren-insan ilişkisine dair edindiği bütün bilgilere idea/tümel olarak sahip olmasıdır. Absal’ın anlattıklarını dinleyince Hay aslında edindiği bütün bilgilere idea/tümel olarak sahip olduğunu görür. Kitaptaki diğer bir figür de Salaman’dır. Salaman, felsefe ve dinî bilginin uygunluğunun test edildiği insan tipinin temsilidir.

İssız bir adada, bir ceylan tarafından beslenen Hay, bedenini örtme-

Hay, yaratılan ve ruh üflenen insanın kendini ve evreni gözlemleriyle tanımaya çalışma serüvenidir.

yi, bir süre sonra diğ er canlılardan farkını, ellerini kullanmayı öğrenir. Onu sütüyle besleyen ve anne diye bildiğı ceylanın ölüümüyle, ruh ve beden irtibatını kavrar, ölüm gerçeğini görür. Gözlemleri ona cismin bütün nesnelerde ortak olduğunu gösterir. Ancak kendisindeki nefis, idrak edilmeyen bir varlığa sahiptir. Bu ıkarımlar onu cisimlerin kendilerine özğ ü davranışlarının fail sebebi olan mutlak, ezeli, gayri cismani ve zorunlu bir varlık fikrine götürür. Bu, kendisini gayricismani varlığının ş uuruna ulaştırır. Aşkın ve Mutlak Varlık hakkında gözlemler ve deneyimleri olur.

İbn Tufeyl, Hay'ın gelişim evrelerini yedi ile açıklar. Hay yirmi sekiz yaşında fizik ve metafizik irtibatını kurarak epey ileri bir aşamaya gelir, kırk dokuz yaşında kemal/olgunluk aşamasında Absal adlı ilim ve irfan sahibi bir âlim ile karşılaşır, ondan okumayı ve yazmayı öğrenir, dinin zahir ve bâtın boyutlarına dair bilgilenir. Bunun sonunda, Hay'ın kendi doğ al bilgilenme süreciyle Absal'ın anlattıkları arasındaki özdeşliği anlatır. Burada ada, dış dünyayı temsil eder. Hay dış dünyadaki ayetlere dair izlenimleriyle, rasyonel çıkarımlarıyla kendi ve evrenin yaratılışındaki düzeni kavrar, fizikten metafizik alana dair kavramsallaştırmalar yapar. Hay'ın tasavvurlarının kelimelere dökülmesi ve tasdik aşamasına geçmesi âlim ve arif kişiyi simgeleyen Absal'ın (Tenzil-i Kur'an) anlatımlarıyla olur. Onun sayesinde Hz. Muhammed'in getirdiğı öğretileri içselleştirir. Allah, melek, peygam-

ber kavramlarını, ahiret inancını Kur'an'daki h aliyle kabullenir.

Hay, Absal ile birlikte Salaman tarafından yönetilen yere gider, büyük bir heyecanla ulaştıkları akıl ve vahiy, felsefe ve din, zahir ve bâtın uyumunu anlatmaya başlarlar. Ama şehrin k r  k r ne alışkanlıklarına bağılı insanları, anlattıklarını pek de hoş karşılamaz. Platon'un mağara anlatısında olduğı gibi, hakikatin ışığına kavuşmuş Hay ve Absal, mağaranın karanlığında sendelerler. Bu durumları, içeride hâlâ tutsak olanlar tarafından aptallık olarak değıerlendirilir ve onlara gülerler. Halk yolculuğ n onları mahvettiğini düşünür. Hatta vazgeçmezse canından olabileceğı konusunda Salaman onları uyarır. Onun tavsiyesi üzerine tekrar ıssız adaya dönerler.

Bu felsefi romanın etkisine gelince, Francis Bacon'a ve eseri *Yeni Atlantis*'e, Rousseau'nun *Emil*'ine, Thomas Morus'un * topya*'sına, Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe*'una bakılabilir. Ayrıca Spinoza'nın felsefesini incelediğinizde, *Hay bin Yakzan* etkisini görebilirsiniz. Günümüz eğıtimi açısından söyleyecek olursak, bir insanın gelişim süreçleri (Piaget) ve ihtiyaçlar hiyerarşisi (Maslow) nelerdir ve öğren-ciye anlayabileceğı bir şekilde nasıl anlatılır denildi mi de akla *Hay b. Yakzan* gelir.

Clemens Brentano*Çeviren: **Fatma Türk**

HASAT TÜRKÜSÜ

O bir orakçı, adı ölüm,
Kudretini yüce Tanrı'dan alır.
Bugün bıçağını bile di,
Şimdi çok daha iyi kesiyor
Yakında onunla doğrayacak,
Katlanmalıyız demek ki.
Nazenin çiçek, sakın kendini!

Bugün burada hâlâ yeşil ve taze olan ne varsa,
Yarın elbet biçilecek:
Asil nergisler,
Çayır süsleri,
Güzel sümbüller,
Türk bağları.
Nazenin çiçek, sakın kendini!

Yüz binlercesi sayılmamış,
Sadece orağın altına düşenler,
Siz gülleri, siz zambakları,
Hepinizi birden yok edecek,
İmparatorluk taçları dahi,
Elinden kurtulamayacak.
Nazenin çiçek, sakın kendini!

Şerefın bedeli gök rengi,
Laleler sarı ve beyaz,
Çanlar gümüşten,
Pullar altından,
Yeryüzüne inen her şeyin,
Akıbeti belli mi?
Nazenin çiçek, sakın kendini!

Sizi güzel lavantalar, biberiyeler,
Rengârenk güller.
Gururlu süsenler,
Kıvırcık fesleğenler,
Narin menekşeler,
Yakında çağırılacaksınız.
Nazenin çiçek, sakın kendini!

Her şeye rağmen! Ölüm, buraya gel, senden korkmuyorum.
Her şeye rağmen, kesimde acele edin.
İncitilmiş olsam da
Elbet gönderileceğim
Güzelim cennet bahçesine
Hepimizin istediği o yere.
Neşelen ey nazenin çiçek!

B a ş k a
s e s l e r

*Clemens Brentano, (9 Eylül 1778 Koblenz; 28 Temmuz 1842 Aschaffenburg) Alman yazardır. Brentano, Achim von Arnim'in yanı sıra romantizm akımının önde gelen temsilcilerindendir.

DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜN DEĞİŞTİREMEYECEĞİ ŞEYLER

ahmet melih karauğuz

Teknolojinin yıkıcı dönüştürücü-
lüğüne öncülük eden ürünlerin,
gelişmelerin lansmanlarını izleyerek
bitiriyoruz günlerimizi. Haber gün-
demlerine bomba gibi düşen ürün
tanıtımlarının, şirket CEO'larının
dünyayı kökünden değiştirecek yeni
teknoloji müjdelerinin gölgesinde
serinleme arzusuyla hayatlarımıza
yön verirken, kendimizi korkunun
yakıcılığının kucağında buluyoruz.
İnternet teknolojilerinin güdümünde
hayatımıza giren her yenilik aşına
olduğumuz her şeyi bize yabancı kı-
larken, dur durak bilmeyen dönüşüm
çarkının nerede yavaşlayacağını ya da
nerede duracağını bilmeden, belir-
sizlik kaosu içerisinde mutlu olma
gayesiyle hayatımızı geçiriyoruz.

Yeni medya teknolojileri hepimizi
üretici konuma getirmişken, büyük
veri teknolojisinin güdümünde ge-
lişen yapay zekâ teknolojisi ile artık
tekinsiz bir tedirginliğin gölgesinde
hayatlarımızı geçiriyoruz. İnsansız
teknolojilerin her geçen gün geliş-
mesine ve artık evlerimizden cadde-
lerimize, yollarımızdan kalplerimize
kadar her yeri istila etmesine şahitlik
ederken, gerçeği bozan sanal teknolo-

jilerin bizi heyecanlandığı yerde
makinenin insanlığın sonunu
getireceği hikâyeleri karşısında
dehşete düşüyoruz.

Bugün gördüğümüz rüyalar, atala-
rımızın kâbuslarında bile göreme-
yeceği, birisi tarafından anlatılsa
mecup olarak adlandırılmasına
sebebi olacak gariplikte. Bu gariplik
eşyanın tabiatına uygun şekilde
yavaş yavaş gelişse ve hayatımıza
girse de karşımızda duran birçok
yenilik bize dair hasletleri bozuma
uğratmakta, meyveye durmasını
beklediğimiz emeklerimizin hazan
rüzgârlarıyla kurumasını izleyiş-
mizle sona ermektedir. Adına diji-
tal dönüşüm zamanları dediğimiz
bugünleri daha sağlıklı anlamak,
yaşananları akliselimle değerlen-
dirmek ve attığımız adımlarda
altımızdaki zemini kaybetmeden
yürümenin yolunu bulmak için
dijital dönüşümün değiştireme-
yeceği şeyleri anlamaya çalışmak
elzemdir.

İnsan, dünyaya hep aynı şeyleri
heybesine doldurarak gelir. Yürü-
düğünü sandığı düz yollar aslın-

da hep sarp yokuş doludur ve onu
aşmanın yolunu arayarak, bulduğuyla
ilerleyip arayışını sürdürerek yürü-
yüşünü tamamlar her insan. Dünyaya
geldiğinde ya yıkık bir duvarı vardır
ya da yıkık duvarları onaracak bilgi-
le gelmiştir. Yıkık duvarını onaracak
mimarlar arar ya da zaten görevi
yıkık duvarları onarmaktır. İnsan,
sesine ses olacak birilerini arar. Çün-
kü zaten yabancı olanla tanışmak,
kaynaşmak için buradadır. Hikâye-
sini yazarken, başka hikâyelere ses
olmak, ruh vermek için de dolanır
durur dünyada.

İnsan dünyaya geldikten sonra
yitirdiği şeyi aramaya başlar. Aradığı
yitiği ilimdir, hikmettir, ameldir.
Kurtuluşun yolu bazen geceler boyu
çalışmak, çabalamakken çoğu za-
man bir yetimin başını okşamak,
düşkün olanın elini tutmak, elinde
avucunda olandan karşılık bekleme-
den vermektir. İnsanı insan yapan,
hangi çağda olursa olsun inşa ettiği
büyük yapılar, sayfalarca yazılar ya da
kurduğu veri mimarisinden çok, inşa
ettiği gönüller, uğrunda çabaladığı
insanlar, hikâyesine anlam kattığı
dostlarıdır.

İnsan, hangi teknik ilerlemenin gölgesinde serinliyorsa, elinde tuttuğu araç nasıl bir gelişmenin ürünüyse ve onu güvende hissettiriyorsa aslında bilmesi gereken sadece, ileriye, hedefe doğru attığı şey her ne ise onu hedefe vardırmanın kendisinin olmadığıdır. İnsan ilmi öğrenirken, ilmini tatbik ederken, aslında her yerde kendinden üst bir bilen olduğunu bilmeli ve günü geldiğinde ilmiyle karşısındaki kitleyi susturduğunda aslında susturanın kendisinin olmadığı, sadece kendisine verilen hakikat kırıntısının karşısındakileri suskunluğa sürüklediğinin farkında olmalıdır.

Günümüzde özellikle dijital yeni medya sayesinde her sözümüzün, ilmi birikimimizin, farklılığımızın muhatabına hızlıca ulaşmasının kolaylaştığına inanıyor, bunu yaşayarak gerçek olduğunu düşünüyoruz. Ancak, varlığımızı meşru kılacak ve bizi görünürleştirecek olan araçlar bazen kitli kaldığımız zindanda bekleme süresini uzatabilmekte, layık olduğumuzu düşündüğümüz konumdan bizi bir süre daha uzaklaştırabilmektedir. İnsan, zamanın çok yavaş

aktığı kadim zamanlarda da zaman mefhumunun bulanıklaştığı dijital zamanlarda da hep acelecidir ve bu acelesi onu beklemediği, ummadığı tuzaklara düşürebilir.

İnsanı doğa karşısında güçlü kılan hayatta ayakta kalmasını sağlayan şey, onun merak etmesi, soru sorması, zorlukları nasıl aşacağına dair çeşitli yolları denemesidir. Nüfus arttıkça, hastalıklar yayıldıkça, ekine kıran girdikçe insan mevcut durumundan nasıl çıkıp tekrar iyi bir hâle geleceği sorusunun cevabını arar. Sorduğu sorulara verdiği her işe yarar cevap, medeniyeti kurmasında insana kılavuzluk eder. Ancak soru sormak ve karşılaşılan cevap insanı ödemesi gereken bir bedelle karşı karşıya bırakır. Bedeli ödemekten kaçan insan, medeniyet kurmak bir yana kurulan medeniyetin gerisinde ibret hikâyesi olarak anlatılan bir örneklik teşkil eder. Yeryüzünde çok az insan, sorduğu soruların cevaplarının bedelini ödemeye razı gelmiş ve medeniyeti inşa etmişken pek çoğu tarihin ibret vesikaları arasına adını yazdırmış, hatta çoğu sadece bir olaydaki birkaç kişi olarak anılarak hafızalarda kendisine yer bulabilmiştir.

İnsanın bir diğer değişmeyecek özelliği de şüphesiz istemesidir. Ancak insan, çoğu zaman kendi iyiliğini istiyor zannederken felaketini isteyebilir. Çünkü isteklerinin gerçekleşmesi de insana yük yükler. Ancak zaten taşıyamayacağını yüklenme konusunda fazlaca istekli olan insanı dünyada imtihanlara sürükleyen bu isteme hâli bireysel imtihanını da daha zorlu hâle getirebilir. Hatta çoğu zaman isteklerinin sınırsızlaşması sonucu

insan hüsrana uğramış, kendi helakını hazırlamış ve mevcut durumunu korumak şöyle dursun daha önce kâbuslarında bile yer etmeyen kötülüklerin içinde kendisini bulmuştur.

Bugün adına dijital dönüşüm dediğimiz değişim hâli, insanlık hafızası içinde daha önce karşılaşmadığımız pek çok farklı aracı, durumu karşımıza getiriyor gibi görünse de aslında insanın hikâyesinde, ihtiyaçlarında ve beklentilerinde ciddi bir dönüşüm var edememiştir. Çünkü insan, sahip olduğu teknik ilerlemişlik hâli her ne olursa olsun hep aynı insandır. Belki ömrü uzamıştır, belki eskinin ağır hastalıklarını daha hafif atlatır hâle gelmiştir. Bazen uzakları daha kısa sürede aşma kabiliyetine erişmiştir bazense çok çaba harcaması gereken eylemlerini tek tıkla yapabilir güce erişmiştir. Ama her ne olursa olsun insan asla değişmemiştir.

Bugün anlamaya çalıştığımız, hakkında sayfalarca yazılar yazdığımız, binlerce soru biriktirdiğimiz, sunduğu kolaylıklara hayran olurken bizi karşı karşıya bıraktığı zorlukları nasıl aşacağımızı bilmediğimiz dijital dönüşüm anlaşılması zor bir mesele olarak kendisini bize gösteriyor olabilir. Ancak belki de daha önemlisi, teknik ilerlemenin durumundan daha karmaşık ve kaotik olan ama aynı zamanda anlaması kolay, açık bir kitap gibi karşımızda duran insanı anlamak ana çabamız olmalıdır. Belki de tüm gizler, her ne olursa olsun hiç değişmeyen o büyük muammayı, “insanı” anlamaya başladığımızda çözülecektir.

iBRAHİMİ BİR TESLİMİYETTE, MUHAMMEDİ BİR AHLAKTADIR İMANIN TADI...

MUSTAFA ÜNVERDİ

Her bir ibadet maddeden manaya
uzanan bir yolculuk gibidir.
Yolun hakkı verilirse vuslat
gerçekleşir. ”

Her şeyin bir ruhu vardır. Şehirlerin, mabetlerin, evlerin ruhu olur da insanın olmaz mı? Ne var ki son birkaç yüzyıldır dünya her tarafımızı sardı. Makine çağı olarak adlandırılan bu devirde ruhlarımız zarar gördü, tahrip oldu. Şimdilerde insan yorgun bir savaşçı gibi huzuru arıyor ve uzunca bir süredir uzaklaştığı dinî değerlere yöneliyor. Çünkü imanla inşa edemediği ruhun azap içinde olduğunu anladı ve yönünü yeniden vahyin rahmet yüklü mesajına çevirdi. Ancak bir sorun var ki kimilerimiz dinde aradığını bulamadığını ve bu nedenle inancından, ibadetlerinden uzaklaştığını ifade ediyor. Bu çelişkiyi çözmek mümkündür. Ama bunu dert edinmek ve ne olursa olsun Yüce Mevla'ya sırtını dönmek kaydıyla...

İnanca dair sorgulamalar ve tartışmalar iç dünyamızda nasıl yankı uyandırır?

Dinin bir doktriner bir de pratik yanı vardır. Dinde doktrinler, ilkeler ve kurallardır. Bunlar onun anlam, hikmet ve gayeleridir. Pratikler ise ibadet ve ahlaka dair uygulamalardır. Din, asla salt bir felsefi düşünce değildir. O, hayatta karşılığı olan ve çeşitli pratiklerle uygulanması

gereken bir sistemdir. Hâl böyleyken insanın dinde karşılaştığı anlam ve hikmetle ilgili soruların cevabını araması son derece doğaldır. Nitekim fikrî problemler çözülmediği müddetçe iman kalbe yerleşmeyebilir. Dinin insana kazandırmayı amaçladığı ahlak ve huzur da bu durumdan olumsuz etkilenir. Bu sebeple imanın doğru bilgi üzerine kurulması ve kalbe sapasağlam yerleşmesi önemlidir.

Bununla birlikte din bir tartışma aracı değildir. Onu sadece tartışma meclislerinin konusu yapmak, dinin varlık gayesinden uzaklaşmaya ve vesilesiyle elde edilecek manevi duygulardan mahrum olmaya neden olabilir. Mümin, dinde anlama çabasıyla birlikte, onu uygulamakla görevli olduğunu bilmelidir. Tıpkı sahabenin yaptığı gibi öğrendiklerini hayatına yansıtmalı ve bu konuda Hz. Muhammed'i (s.a.s.) örnek almalıdır.

Maneviyatımızda bir azalma olduğu düşüncesine karşı ne yapılabilir?

Şunu kabul edelim ki modern hayat çok hızlı, karmaşık ve yoğun bir tempoya sahip. Bu sebeple unutkanlıklar, dikkat dağınıklıkları,

depresif hâller ve mutsuzluklar artık neredeyse normalimiz oldu. Bu hâletiruhiye maalesef inanç ve ibadetlerimizi de etkiliyor. Tam da bu aşamada din, iman, ibadet ve mukaddesat gibi manevi değerlerin iç dünyamızdaki yerini sorgulamak aslında olumlu bir adımdır. Çünkü bu bir dert edinmedir ve insan ancak sevdiği ile ilgili dertlenir.

Öte yandan zaman zaman hayatımızdaki iniş çıkışlardan kaynaklı duygusal tahrip veya yıkımlar ibadetlerimize yansiyabilir ve heyecanımız azalır. Ancak bu durum ibadetlerimizi terk etmemize neden olmamalıdır. Zira imanı besleyen en güçlü pratikler ibadetlerdir. İnsanı Allah yolundan alıkoymak isteyen şeytanın bir tuzağı da insanın ibadet alışkanlığını sekteye uğratmak ve zamanla ibadetlerden uzaklaştırmaktır. Aslında uzaklaştırmak istediği yaptığımız ibadetler değil Allah'tır. Mesela şeytan insana namaz konusunda şöyle vesvese verir: “Namazından ne anlıyorsun, anlamadan okuyor, bilmeden yapıyorsun, zevk almıyorsun. Ayrıca bir sürü günahın var, neden kılıyorsun ki!” Aslında bu bir kuruntudur ve namaz kılmaya başlayan birisini bekleyen en büyük tehlikelerden birisidir. Biz buna şey-

tanın sağdan yaklaşması diyebiliriz. Bir şeyi insana mantıklı gösterir ve onun aklını, kalbini çeler. Buna izin vermemek için sabır ve ihlasla ibadete devam edilmeli, sorunu çözmenin yolları aranmalıdır. Çözüm asla “terk” değildir. Nasıl ki aramızda bir sorun çıktığında sevdiğimizleri terk etmiyorsak, duygusal sorunlardan dolayı da Allah’ın ipini terk edemeyiz. İnsan, şeytanın vesvesesiyle değil, kalbinin sesiyle hareket ettiğine Yüce Mevla ona bir kapı açacaktır.

Hiz. Peygamber (s.a.s.) imanının tadını almak isteyen için üç özelliğe işaret etmiştir: “Allah ve Resûlünü her şeyden çok sevmek, sevdiğini Allah için sevmek, küfre dönmeyi ateşe atılmak gibi kötü ve tehlikeli görmek.” Günümüzde bu hadis-i şerifi nasıl anlayabiliriz?

Bu hadis-i şerifte işaret edilenlerden ilk ikisi kalbe hükmeden sevgilerle ilgilidir. Bunu anlamak için zaman zaman kendimize şu soruyu sormalıyız: Bir Müslüman olarak huzuru nerede arıyor ve zamanımı en çok neye harcıyorum? Eğer hayatımızda mukaddesata merkezî bir yer vermiyorsak, imanının tadını tam anlamıyla almamız da mümkün değildir. Bu konuda peygamberler örnek şahsiyetlerdir. Mesela Hz. İbrahim’in, oğlu İsmail’i (a.s.) kurban etmekle denenmesi, onların Allah sevgisi ve O’na teslimiyetlerinin büyüklüğü ile ilgilidir. Bu imtihan, ilahi sevgi karşısında hiçbir dünya varlığının kıymeti olmadığını örneğiydi.

Sözü burada Ali Şeriatî’ye bırakalım ve kendimize soralım: “Senin İsmail’in kimdir? Veya nedir? Makamın mı? Mevkin mi? Statün mü? Mesleğin mi? Paran mı? Evin mi? Bağın mı? Otomobilin mi... Ben nereden bileyim? Bunu sen kendin bilirsin... Ben sadece onun alametlerini sana söyleyebilirim. Seni iman yolunda zayıflatan ve seni kör eden her şey... Ey sorumlu insan! Seçimini yap. Allah’ı mı kendini mi? Zor bir seçim. En büyük savaş, kendi içindeki: Cihad-ı Ekber! Ey İsmail’in babası! ‘İsmail’ini öldür. Seni Allah’tan uzaklaştıran ve maddeye bağımlı kılan şeylerden kurtul ve özgürleş...”

Hadis-i şerifte işaret edilen üçüncü husus haramlara karşı son derece dikkatli olmamız yönünde. Onlar insanın kalbini karartır. Böyle bir kalpte Allah’ın yasaklarına karşı duyarlılık azalır, günahlar sıradanlaşır. Ve iman anlamını yitirmeye, ibadetler ise zevk vermemeye başlar. Çünkü günahlar kalbi örtmüştür. Öyle bir örtü ki iman ve ibadetlerden elde edilecek manevi lezzet o örtüyü aşp kalbe ulaşamaz. Kalbi arındırmanın yolu ise tövbe ve pişmanlıktır.

İbadetlerimden daha fazla manevi bir lezzet alabilmek için neler yapabilirim?

İhlas, samimiyet, istikrar, takva ve kurallara riayet. İşte ibadet ahlakı. Bu ahlak, ibadetleri âdet olmaktan çıkarır ve her bir ibadeti özlenen bir

kavuşma kılar. İbadet, bir kulluktur ve kulluğun en yüksek temsili İbrahimî teslimiyet ve Muhammedî ahlaktır. İşte imanın özü de budur. Onun meyvesi huzur ve saadettir. Ancak bunu elde etmek elbette kolay değildir.

İbadetin manevi lezzetini ruhumuzda hissetmek için onu sıradanlaştıran her şeyden kurtulmak gerekir. Mesela namaz kılınacağı zaman, özenle alınmış bir abdestle beden kirlerden, kalp dünyevi kaygılardan arındırılmalıdır. Tekbirle birlikte dünya ile alaka kesilmeli ve kalp tamamen Allah’a yönelmelidir. İbadette fıkhi kurallara dikkat edilmeli ama ibadetin kurallardan ibaret olmadığı bilinmelidir. Seccade yeryüzünde kendimize açtığımız manevi alandır. Orada tüm benliğimizi ilahi makama teslim etmeli ve En Sevgili’nin huzurunda, en yüce kelamla konuştuğumuz hatıra tutulmalıdır. İnsan, seccadeyi dünyadan soyutlanmış bir cennet parçası gibi düşünmeli, namaz sonrasında sükûnet ve dikkatle o yüce makamda durmayı nasip eden Allah’a şükretmeli, O’nu tespih etmelidir. Her bir ibadet maddeden manaya uzanan bir yolculuk gibidir. Yolun hakkı verilirse vuslat gerçekleşir. İrade, azim ve gayret insandan, lütuf Allah’tandır.

iNSANA VE YAŞAMA DAİR BİR BAHÇE

FADİM ÖZER KASAY

*İnsan insan derler idi
İnsan nedir şimdi bildim
Muhyiddin Abdal*

Gürcü yönetmen Zaza Urus-hadze'nin 1992 yılı Abhazya Savaşı'nı konu alan filmi *Mandalinalar* (Mandalina Bahçesi) savaşın ortasında insan kalabilmeyi ele alıyor. Hepimiz insan doğuyoruz da şu hayatta kaçımız insan kalabiliyor, sorusunun cevabını bulacağımız bir film *Mandalinalar*. Etkileyici müzikleri ile barut kokusuna karışan mandalina kokusu burnunuzun ucunda izliyorsunuz filmi. Abhazya bölgesinde yaşayan ve savaş çıkınca bölgeyi terk eden Estonyalılar ve savaşın ortasında kalan birkaç kişinin

hikâyesi gibi başlayan filmde Ivo ve Margus karakterlerinin dışında bir olay örgüsü ile karşı karşıya kalıyoruz.

Ivo, Estonyalı, atölyesi olan ve mandalina kasası üreten bir ihtiyardır. Yakınları Estonya'ya gitmiştir. Margus ise kalan mandalinalarını toplayıp satarak elde ettiği para ile Estonya'ya dönebilmeyi arzulamaktadır. Terk edilmiş bir köyde kalan bu iki ihtiyarın hazin öyküsünü izlerken bir yandan da Kafkasyalı bir askerin Ivo'dan yiyecek istediğini

ve bir süre sonra yiyecek isteyen bu askerin evin yakınında bir çatışmada yaralandığını görürüz. Ivo ve Margus onu eve taşırlar geriye kalan dört askerin cesetlerini gömecekken bir tanesinin hareket ettiğini fark ederler ve onu da kurtarıp bir başka odaya alırlar. Bir doktor getirip tedavilerine başlarlar. Ancak bir sıkıntı vardır. Askerler paralı askerdir ve karşı tarafın askerleridir. Biri Gürcü tarafında diğeri Abhazya tarafında bulunan bir Çerkez'dir.

Hümanist filmler kategorisinde yerini alan *Mandalinalar* filminde, savaşla uzaktan yakından ilgisi olmayan Margus ve Ivo'nun savaştan ne kadar çok etkilendiğini görürüz. Ve Ivo'nun askerlerin hangi tarafta savaştığını önemsemeden ikisinin de iyileşmesi için çabaladığını. Nika ve Ahmed'in savaştaki tarafları gibi dinleri de başkadır. Başlarda birbirlerine nefretle bakan Nika ve Ahmed'e, Ivo, kendi çatısı altında kimsenin birbirini öldürmeyeceği hususunda söz veririr. Eve Abhaz askerleri geldiğinde Nika'yı, Ahmed'in çatışmada ölen arkadaşı İbrahim olarak tanıtırılar, gelen askerler bu durumdan şüphelenmez ve mandalina toplaması için asker gönderecekleri hususunda söz veririr. Bir süre sonra bir patlama meydana gelir ve Margus'un evi

yanar. Bu süreçte Nika ve Ahmed artık onları bu ateş ortamından korumak için çabalar. Evin dışına çıktıklarında dahi birbirlerine silah doğrultmazlar. Düşmanlık kardeşliğe dönüşmüştür. Bir süre sonra Ivo'nun evine Rus askerleri gelir, Ahmed'in Çeçen olduğuna inanmayıp onu vuracakları sırada Nika onlara ateş açar, Ahmed'in hayatını kurtarır ama yerde yatan öldüğünü düşündükleri bir asker tarafından öldürülür. Margus da bu çatışmada hayatını kaybeder. Ivo, Nika'yı bir mezarın yanına defneder. O mezar oğlunun mezarıdır. Filmin sonunda Ivo'nun oğlunu öldürenin bir Gürcü olduğunu öğreniriz. Ahmed, Ivo'ya sorar "Nasıl yani, oğlunun mezarının yanına bir Gürcü gömdün." Ivo'nun cevabı manidardır: "Ahmed, fark eder mi?" Ivo'nun bütün bir film boyunca olan çabasındaki samimiyetini filmin sonundaki definle taçlandırır yönetmen. Film boyunca Nika'nın elinde tamir etmeye çalıştığı bir kaset vardır, sarı bir kaset. Ahmed arabasına o kaseti koyar ve müziği dinleyerek yoluna devam ederken film sona erer.

Tarihte Abhazların ve Gürcülerin birlikte yaşadığı topraklara Abhazya denildiğini ve burada bir krallık olduğunu görüyoruz. İlk kral ise Gürcü bir prenses ile Abhaz bir prensin oğlu. Rusya Abhazya'yı ortadan kaldırmaya kalkışıp yok sayınca, Osmanlı tarafından koruma altına alınmış. Rusya ile Osmanlı arasında tam da bu dönemde bir savaş söz konusu olunca Abhaz köylüleri topraklarından mahrum bırakılarak sürgün edilmiş ve boşalan topraklara

Film Künyesi:

2013 / 1s 30dk / Savaş/ Dram

Orjinal Adı: Tangerines

Yönetmen: Zaza Urushadze

Senarist: Zaza Urushadze

Oyuncular: Lembit Ulfak, Giorgi Nakashidze, Elma Nüganen, Misha Mesxi

Müzik: Niaz Diasamidze

Ülke: Gürcistan-Estonya Ortak Yapımı

Estonyalıları yerleştirilmiş, Abhazya halkı yok edilmeye çalışılmış. İşte Ahmed ile Nika arasındaki savaş o savaştır. Ancak bize filmde verilmek istenilen mesaj savaşlar neden olur, savaş ortamı vs. değil de savaşın geriye bıraktıkları ya da bırakacaklarıdır. Yani bir savaş hikâyesi değil bir insan olma hikâyesidir Ivo'nun hayatı. Savaşta hangi taraftan olursa olsun insanlar ölür ve toprağın altında kimin hangi tarafta olduğunun bir önemi yoktur, insan olması ve insan kalabilmesi önemlidir mesajını verir film bize Ivo'nun cevabıyla.

Filmde öne çıkan iki tane metaforun bahsedebiliriz. İlki filme

de adımı veren mandalinalar. Yani umut. Margus'un mandalina bahçesi umudu simgeler. İkincisi ise Ivo'nun torununun fotoğrafı. Filmde hiç kadın oyuncu yer almaz. Sadece bir fotoğraftaki kadın bize güzelliği ve saflığı çağırıştırır. Film, bir savaş filmi olsa da biz, askerlerin yaralanması ve ölümü dışında savaşa dair bir sahne göremeyiz ve filmde savaşın bambaşka bir yüzüyle karşı karşıya kalırız. Acının görünmeyen tarafını vizöre yansıtır Urushadze. Ve toprağın üstünde insanca yaşamının ne kadar gerekli olduğunu, ölünce aynı toprağa gömüleceğimizi sahne ile izleyiciye sunar.

Boynunu büker de durur. Onun o nazenin duruşu, kendisine bakanı mahzun hissettirir. Ko- nuşmaz da. İnceden gülüyor gibi durur. Mor rengi kuşanıvermiş, baharı müjdelere de durur. Bildiniz mi kimden bahsederiz? Menekşeden, evet. Bilmediyseniz ziyanı yok. Bilmişsiniz gibi ağırlarız.

Edebiyatımızda özellikle divan şiirinde kendisine sıkça yer bulan bu güzel iek, Farsça aynı anlama gelen banafşe sözcüğünden alıntıdır. Sözcük, Orta Farsçada aynı anlama gelen “va- navşag” sözcüğünden evrilmiştir. Yazılı rneği bulunmayan “vana-vaxşa”, “orman otu” sözcü- ğ ile eř kökenlidir. Bu sözcük Avestaca “vaxşaiti, vaxş-”, “yetişmek, bitmek (bitki)” fiilinden türetilmiştir. Burada dikkatinizi bir şey ekmeli! Daha doğrusu son bahsettiğimiz fiil size bir kelimeyi anımsatmalı. Evet, vahşi kelimesini anımsatıyor. Bırakın anımsatmayı, köklerine indiği- mizde Avestaca “vaxş” yani yetişmek, büyümek fiiline kadar gidebiliyoruz.

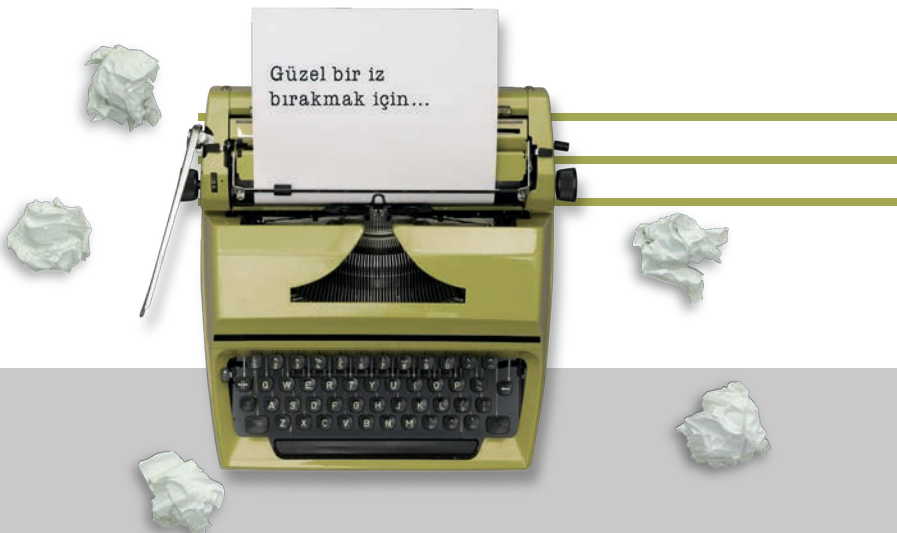
Benefşe diyeni de menevşe diyeni de boldur bu toprağa yakın durmayı seven çiçeğe. Yu- karıda da bahsettik, çok da narindir. Ama ilginç değil mi vahşi kelimesiyle öyle ya da böyle akraba olması? Yolda karşılaşsalar selam verirler mi acaba birbirlerine? Gerçi vahşi kelimesine haksızlık ettik. O zaman onun da gönlünü alalım. Arapçadan alıntı sözcük yine aynı dildeki “whş” kökünden gelen “wahş”, “yabanlık yer, orman, evcilleşmemiş hayvan” sözcüğü ile eř kökenlidir. Bu sözcük Eski Farsça ve Orta Farsça “vaxş”, “büyüme, yetişme, bitme” sözcüğün- den alıntıdır. Bazı Hint-Avrupa dillerinde kelimenin kökeni büyümek, yetişmek anlamlarına gelen kimi kelimelere karşılık gelmektedir.

Kelimenin kökenindeki temel vurgunun yetişmek olduğuna dikkat çekerim. Yetiştiği yere ya- kınca durur benefşe. Menevşe. Ya da menekşe. Medeni dünyaya uzak yerlerden gelip nasıl da evlerin, pencere kenarlarının ss oluvermiş. Pencerelerden kedilerle birlikte başını uzattı- ğında o ev nasıl da sıcak bir ev görüntüsü verir görenlere. Toprağa yakın durur demiş idik. Toprağa yani vatanına yakın durur. Ve evleri de yuvaya yakın durdurur.

Divan şiirinde demet demet olup pazarlarda satılması sebebiyle saa, sevgilinin benine de benzetilir menekşe. Yine aynı edebiyatta anber, hokka, micmer, attar vb. benzetmeleri de vardır.

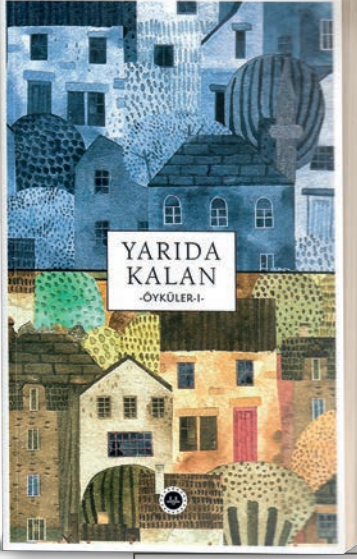
Yerli sesimiz Karacaoğlan, menekşenin boynunun bkklğn, kadrini bilmeyenlerin onu eline almasına bağlar. Belki yönü toprağa hep dönük olmasından sebeptir bu boynu bkklk. Belki mahcubiyetten. Ama illaki güzellikten. İnsan, banafşe, benefşe, menevşe ya da menekşe bakınca sessizce mırıldanıyor çünkü: Güzel, ne güzel olmuşsun...

Vesselam.

SÖYLENE SÖYLENE DEĞİşMİş

FATMA ÜNSAL

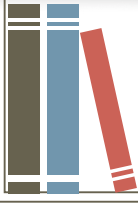
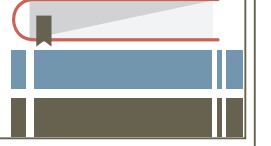
YARIDA KALAN ÖYKÜLER-1
Diyanet İşleri Başkanlığı

KİTAPLIK

HAZIRLAYAN: BÜŞRA GÜCÜKTURALI

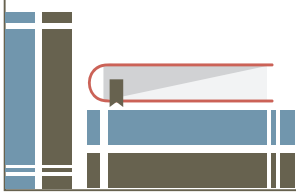
“

Takvim yaprağı kolayca eskimez, bir kitap ve defterin arasında önemli bir ayrıntısı hatırına saklanırdı.

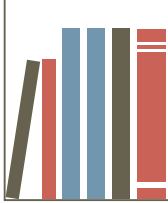
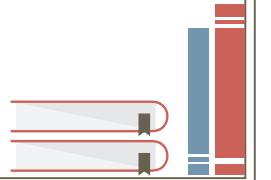
Deniz çok aşağıda, saf kırmızı güneşi sarıp uzaklaşıyor belirsizliğe doğru.

Görüneni hakikat kabul etmek sonu gelmeyen bir yolculukta bin defa ölüp bin defa dirilmek demektir.

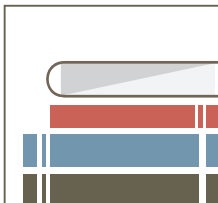
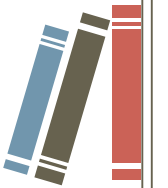
İnsan içinde yıllarca barındırdığı yabancı, hiç tanımadığı bir şeyin varlığıyla öfkelenildiğinde karşılaşmış meğer.

Bir şeyler kırıldıktan sonra, nasıl kırıldığını öğrenmek anlamsız geliyordu insana.

Hiç kimse bir serenadın notası olduğunun farkında değildi.

Hayal kurmama neden olan "dünya" aynı zamanda hayallere kapılıp gitmemi engelleyecek.

Herkesin adımları kendine aitti. Herkes kendi hikâyesine sıkı sıkıya bağlıydı.

